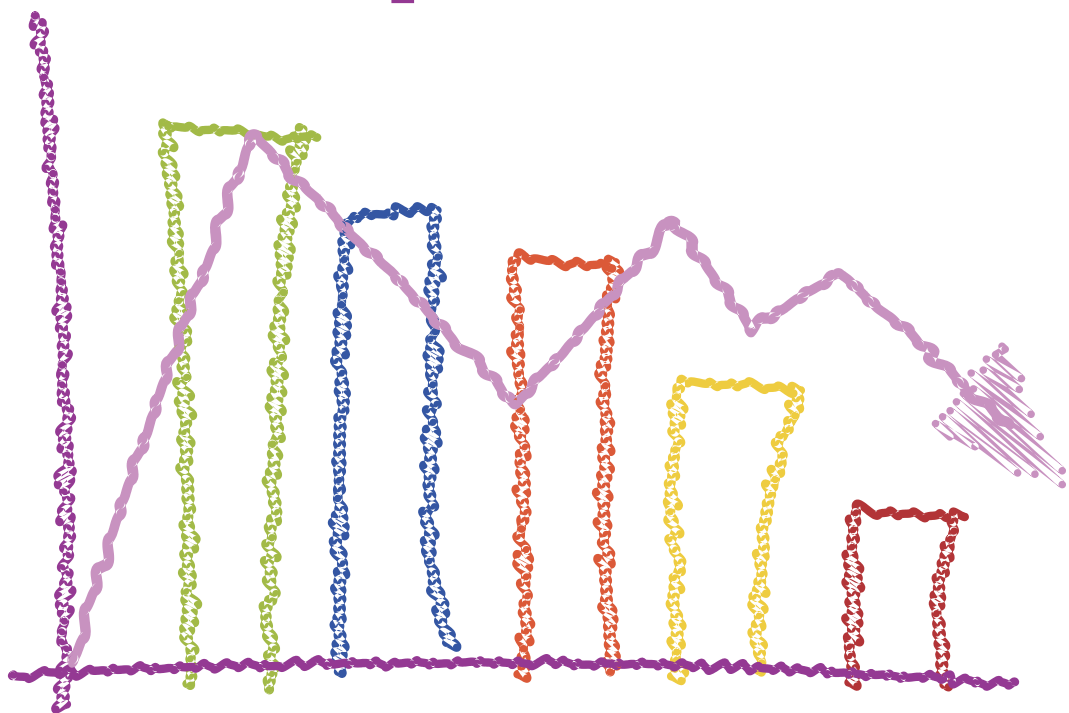

Mreža Žena Kosova
Podržava, štiti i promovise prava i interese žena i devojaka na Kosovu

**alter
habitus** | instituti
për studime
në shoqëri
dhe kulturë

Gde je novac za ženska prava?

STUDIJA SLUČAJA SA KOSOVA

Gde je novac za ženska prava?

Studija slučaja sa Kosova

Priština, 2013.

© Mreža Žena Kosova (Kosova Women's Network (KWN)) i Alter Habitus Institut za studije iz oblasti društva i kulture, 2013.

Autori: Nikol Fornzvolt (Nicole Farnsworth) i Eljmaze Gaši (Elmaze Gashi)

Prevodilac: Translation Centre

Sva prava zadržana. Ova publikacija može se slobodno kopirati i distribuirati u celosti ili u delovima, pod uslovom da se priznaju autori. Izrada ove publikacije omogućena je zahvaljujući Asocijaciji za žene u razvoju (Association for Women in Development) (AWID), preko granta AWID 2013 Innovation Seed, i Kvinna till Kvinna za opšta podrška. Stavovi koji su ovde iskazani jesu stavovi autora i ne odražavaju nužno mišljenje AWID-a, KtK-a, MŽK-a ili Alter Habitus-a.

ISBN 978-9951-8848-3-9

www.womensnetwork.org

www.alterhabitus.org

Štampano: Night Design u Prištinu

awid women's rights
Association For Women's Rights in Development

Kvinna till Kvinna

Sadržaj

Priznanja	1
Skraćenice	2
Izvršni rezime	3
Preporuke	7
Uvod	15
Kratka istorija Kosova (i civilnog društva)	19
Poglavlje 1. Objašnjenje slučaja	23
Zašto finansirati rodnu ravnopravnost i ženska prava?	23
Zašto finansirati organizacije za ženska prava?	24
Poglavlje 2. Gde je novac?	36
Neodgovarajući sistemi za praćenje potrošnje.....	36
Finansiranje u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava	38
Finansiranje za ženske organizacije.....	42
Poglavlje 3. Trendovi u finansiranju	63
Donatorske strategije ili državne politike	63
Rodno usklađivanje	64
Od podrške civilnog društva ka bilateralnoj pomoći?	66
Promene u političkom kontekstu Kosova	69
Privatizacija pomoći? Grantovi ili ugovori?	71
„Navodnjavanje listova, izglednjavanje korena“	72
Citirani radovi	76
Aneksi	78
Aneks 1. Izvodi iz AWID	78
Aneks 2. Donatori sa fondovima za ženske NVO	84
Aneks 3. Napomena o metodu	89
Aneks 4. O anketiranim organizacijama	91
Aneks 5. Lista anketiranih ženskih organizacija	93
Aneks 6. Lista konsultovanih donatora	96

Priznanja

Mreža žena Kosova (Kosovo Women's Network (KWN)) i Alter Habitus Institut za studije iz oblasti društva i kulture (AH) zahvaljuju Asocijaciji za ženska prava u razvoju (AWID) na podršci u ovom istraživanju, naročito Angeliki Arutjunovoj (Angelika Arutyunova), koja je dala svoj doprinos pružanjem dobro promišljenih stavova. Istraživački tim je zahvalan organizacijama članicama KWN, donatorima, kao i međunarodnim institucijama, na njihovom vremenu i spremnosti da učestvuju u ovom istraživanju. Bez njihove saradnje ovo ne bi bilo moguće ostvariti. Autori su zahvalni Emini Beriša (Emine Berisha), Aniti Prapaštici (Anita Prapashtica), Dafini Bećiri (Dafina Beqiri), Itziar Mujika, i Zani Rudi (Zana Rudi), za njihovu pomoć pri intervjui i unosu podataka, kao i KWN-u i AH-u za značajnu pomoć i doprinos u materijalu i uslugama, što je sve osnažilo nalaze i preporuke proistekle iz ovog istraživanja.

Skraćenice

ARR	Agencija za rodnu ravnopravnost pri Kancelariji premijera
AH	Alter Habitus Institut za studije iz oblasti društva i kulture
AIDS	Stečeni sindrom nedostatka imuniteta, SIDA
AMP	Platforma za upravljanje fondovima pomoći (Aid Management Platform)
AWID	Asocijacija za žene u razvoju
CEDAW	Konvencija o eliminisanju diskriminacije prema ženama
OCD	Organizacija civilnog društva
EU	Evropska unija
EIDHR	Evropski institut za demokratiju i ljudska prava
GRB	Grupa za rodnu bezbednost
HIV	Virus nedostatka imuniteta kod ljudi (humane imunodeficijencije)
ICT	Informatičke i komunikacione tehnologije
IPA	Pred-pristupni fondovi EU
KGSC	Kosovski centar za rodne studije
LGBT	Lezbijke, gej, biseksualne i trans-rodne osobe
LNVO	Lokalna nevladina organizacija
M&E	Monitoring i evaluacija
MNVO	Međunarodna nevladina organizacija
MRC	Milenijumski razvojni ciljevi
MŽK	Mreža Žena Kosova
NATO	Severnoatlantski pakt
NNŽ	Nasilje nad ženama
NVO	Nevladina organizacija
ODA	Fond za međunarodnu pomoć za razvoj
OEBS	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
RAE	Romi, Aškalije i Egipćani
RSBUN	Rezolucija Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija
UNICEF	Fond Ujedinjenih nacija za decu

Izvršni rezime

Organizacije za ženska prava igraju važnu ulogu u podršci uspostavljanju demokratskih institucija, unapređivanju prava žena kao ljudskih prava, podizanju nivoa svesti građana, pružanju usluga najteže marginalizovanim grupama (naročitu u odsustvu državnih službi), kao i u pozivanju vlada na odgovornost kroz aktivnosti zastupanja i zalaganja. Sve ove aktivnosti zahtevaju posvećenost i resurse.

„Ne postoje pitanja koja su isključivo ženska pitanja. To su pitanja ljudskih prava i tako treba da budu tretirana.“ – Donator

Stoga je, u svojoj tekućoj, osmogodišnjoj, globalnoj studiji, Asocijacija za ženska prava u razvoju (AWID) postavila pitanje: “Gde je novac za ženska prava?” Mreža Žena Kosova (MŽK) u partnerstvu sa Alter Habitus Institutom za studije iz oblasti društva i kulture (AH) tražila je da pruži svoj doprinos u znanju široj istraživačkoj inicijativi AWID-a preko studije slučaja na Kosovu. U kojoj meri globalni trendovi finansiranja silaze do određenih (postkonfliktnih) zemalja, kao što je Kosovo, i u čemu su razlike? Dok Kosovo prolazi kroz značajne političke promene koje potencijalno mogu imati uticaja i na praksu pružanja pomoći, istraživanje takođe pruža vitalne informacije u pogledu trendova finansiranja na Kosovu, što može biti od pomoći u strateškom planiranju i donatora i ženskih organizacija.

Preciznije, istraživanje je ispitivalo sledeće: značaj pružanja podrške ženskim organizacijama u odnosu na procese socijalnih promena; istorijske promene u trendovima finansiranja između 2000. i 2013. godine; finansijska održivost ženskih organizacija; trendovi koji utiču na odluke donatora da finansiraju ženske organizacije (ili ne); i mogućnosti za saradnju između ženskih organizacija i donatora u stvaranju strategija za kolektivno mobilisanje resursa i mehanizama finansiranja za ženske organizacije. Sprovedeno između januara i septembra 2013, istraživanje sadrži intervjue sa 40 donatora koji rade na Kosovu, anketu iz 90 ženskih organizacija, pregled postojeće literature, kao i proveru validnosti od strane učesnika.

Ključni nalazi

Anketa u 90 ženskih organizacija na Kosovu pokazuje jasno opadanje nivoa ukupnih finansija između 2000. i 2013, uz kratkotrajni period porasta u 2011. prosečan godišnji prihod opao je sa 54,197 Evra u 2005. na 37,032 Evra u 2012. Osim nekoliko organizacija sa sedištem u Prištini, većina ženskih organizacija susrela se sa teškoćama pri naporima da se obezbedi dovoljno sredstava za njihove potrebe, ciljne grupe i strategije; 58% ženskih organizacija reklo je da nisu dobile *nikakva* sredstva u 2011. za ona pitanja koja su postavljena kao prioriteta.

Manje od 10% ženskih organizacija dobilo je novac od pojedinaca, imovine, članarina ili profitnih delatnosti i aktivnosti, što ukazuje na snažno oslanjanje na međunarodno finansiranje i nedovoljnu diversifikaciju resursa. Nedovoljni resursi doveli su 70% organizacija do toga da smanje broj zaposlenih, smanje količinu aktivnosti i/ili rade kao volonteri u dužim vremenskim intervalima. dalje, 36% ženskih organizacija bilo je u opasnosti od gašenja, a nekoliko njih se već privremeno ugasilo, što je često imalo teške posledice za marginalizovane grupe, kao što su osobe koje trpe nasilje po osnovu polnih razlika.

Od 40 donatora koji su učestvovali u ovom istraživanju, samo je pet od njih naznačilo i odvojilo fondove za ženske organizacije. Kod nekih se fondovi mogu dobiti preko redovnog konkursa (npr. za grantove ili ugovore), za šta se ženske organizacije često nadmeću sa drugim organizacijama ili biznisima. Donatori su skloni tome da obezbeđuju kratkoročno finansiranje zasnovano na konkretnim projektima. Tako, 76% ženskih organizacija nikada nije dobilo ikakvo suštinsko finansiranje.

Uz nekoliko izuzetaka, donatori su uglavnom bili skloni tome da previde značaj direktnog finansiranja ženskih organizacija, dokle god je pitanje rodne ravnopravnosti obuhvaćeno i „kanalisano“ u njihovom radu (mada je mali broj njih imao dovoljno znanja tome kako kanalisati rodna pitanja). Donatori često nisu imali dovoljno informacija o prethodnom uticaju ženske organizacije ili su, pak,

sumnjali u kapacitet ženske grupe, što je doprinelo tome da neki od njih dosta oklevaju kada je potrebno donirati sredstva.

Zaključci

Naši zaključci predstavljaju odjek onih iz najnovijeg globalnog istraživanja AWID-a „Gde je novac“, mada neke lokalizovane posebnosti zaslužuju pažnju.

- € Donatori su skloni tome da se slažu da je važno da se finansiraju inicijative koje rade u pravcu polne ravnopravnosti; pitanje je *kako*. Više donatora se angažovalo u razvoju novih strategija u ovom pogledu.
- € Mada je finansiranje u pravcu rodne ravnopravnosti, izgleda, poraslo između 2008. i 2011, ovo se nije uvek pretvaralo u finansiranje samih ženskih organizacija. Samo je oko 39% od finansija donatora koje su bile „naznačene“ za polnu ravnopravnost ili ženska prava otišlo u ruke ženskih organizacija. Izvesni slučajevi značajne podrške postoje za jake organizacije, prevashodno one iz Prištine.
- € Za održivost i opstanak ženskih organizacija, pretnju i rizik predstavlja više elemenata, kao što su promene u političkom statusu Kosova, odlazak donatora iz zemlje, pojačano kanalsanje i usmeravanje bilateralne pomoći preko vlade Kosova, kao i kratkoročno finansiranje koje je strogo vezano za konkretne projekte. Nedovoljna suštinska podrška iz nevladinih izvora predstavlja naročitu pretnju organizacijama koje se bave zagovaranjem i njihovoj sposobnosti da pozivaju zvaničnike na odgovornost i da donose nove socijalne i političke promene u pravcu unapređenja rodne ravnopravnosti i ženskih prava.
- € Kod svih aktera prikupljanje podataka je i dalje na niskom nivou. Ako su donatori slabi u praćenju finansiranja rodne ravnopravnosti i ženskih prava, većina ženskih organizacija su slabe u dokumentovanju i izveštavanju u vezi sa dugoročnim uticajem na finansijske ulazne vrednosti. Monitoring i evaluacija se obično

usredsređuju na kratkoročne rezultate, na osnovu zahteva donatora i godišnjeg finansiranja. Međutim, promene kod rodnih normi i praksi zahtevaju mnogo vremena rezultate je često veoma teško odmeriti u kratkoročnom okviru.

Preporuke

Ovo istraživanje želi da unapredi efikasnost i delotvornost u organizovanju finansiranja ravnopravnosti polova i ženskih prava na Kosovu. Preporuke se odnose na državu, donatore, kao i na ženske organizacije.

Poboljšati koordinaciju između vladinih institucija, ženskih organizacija i donatora

- € Osnivanje tela za koordinaciju donatora preko Ministarstva za evropske integracije i sastanci za donatorsku koordinaciju u organizaciji ovog ministarstva zajedno sa Agencijom za rodnu ravnopravnost (ARR) kako bi se razgovaralo o finansiranju ravnopravnosti polova, predstavljalo je pozitivan početni korak.¹ Ministarstvo i ARR bi trebalo da nastave sa organizovanjem kvartalnih koordinacionih sastanaka, uključujući tu i stvaranje strategije u pravcu poboljšanja koordinacije i strateški jače podrške inicijativama za rodnu ravnopravnost, u skladu sa Pariskom deklaracijom. Predstavnici ženskih organizacija bi trebalo da budu uključeni u ovo. ARR može da sarađuje sa ženama – liderima iz politike i civilnog društva pri identifikovanju ključnih oblasti kojima je potrebna podrška, pre održavanja koordinacionih sastanaka sa donatorima, tako da bi konkretni, koordinirani zahtevi za fondove, i vlade i civilnog društva, bili uvršteni kao deo šire vladine strategije i prezentovani na koordinacionim sastancima.

„Svi donatori se mogu mobilisati oko vladine strategije za ravnopravnost polova. Potrebna nam je bolja i aktivnija platforma za koordinaciju. Potrebno je da postoji informisanje donatora. Vlada treba da mobiliše fondove od donatora. Takođe, oni tu treba da ubace i malo vladinog novca.“ - Donator

- € U cilju jačanja lokalnog prihvatanja i održivosti, koordinaciju Grupe za rodnu bezbednost (GRB) može da preuzme ARR, u bliskoj

¹ Sastanak u Vladi Kosova, 18. april 2013.

saradnji i uz konsultacije sa Ministarstvom za evropske integracije. Pored pitanja bezbednosti, (GRB) se može proširiti da se bavi raznim drugim pitanjima koja se odnose na ravnopravnost polova. Pored opštih koordinacionih sastanaka, podgrupe se mogu usredsrediti na određene teme, prateći najbolje prakse i pouke postojećih GRB u vezi sa seksualnim nasiljem i nasiljem u porodici. ovo bi konsolidovalo brojna tela za donatorsku koordinaciju u pravcu efikasnog utroška vremena, dok se u isto vreme ide dalje od puke razmene informacija prema jačim strategijama i konkretnijoj koordinaciji. Uz iskazanu zabrinutosti da ARR možda nije sposobna ili voljna da preuzme ovu koordinacionu ulogu, donatori imaju odgovornost da ojačaju kapacitete ARR radi bolje koordinacije pomoći za razvoj i iskazivanja prihvaćenosti, shodno Pariskoj deklaraciji.

Za ženske organizacije

€ Oblikovati program i plan, a ne samo reagovati na njega: ženske organizacije treba da jače zagovaraju i kod vlade i kod donatora, pružajući dokaze zašto je finansiranje ženskih organizacija dobra strategija. Ima prostora da ženske organizacije utiču na donatorske strategije odgovarajući na zahteve donatora za konsultaciju i davanje mišljenja, kao i aktivno prilaženje donatorima sa podacima i informacijama o potrebama. kako se brojne donatorske organizacije trenutno nalaze u procesu ažuriranja svojih srednjoročnih i dugoročnih strategija za Kosovo, ženske organizacije mogu da obezbede da se čuje njihov glas u vezi sa ženskim prioritetima i najboljim načinima da se pomognu organizacije.

€ Uspostaviti pozitivne odnose sa Ministarstvom za evropske integracije, zaduženim za Fond za međunarodnu pomoć za razvoj (ODA), i zalagati se za kontinuiranu podršku ravnopravnosti polova, ženskim pravima, kao i konkretnim ženskim organizacijama.

“Fondovi su dostupni, ali na ženskim organizacijama je da drže vladu odgovornom za to kako ona koordiniše te fondove. Vladi je potrebna dobra strategija i onda će donator odgovoriti pozitivno.” - Donator

- € Ojačati organizacionu stručnost u jednoj ili dve glavne oblasti, pružajući ekspertsku podršku vladi i/ili donatorima. Ovo može organizacijama doneti dodatne resurse, pošto one mogu stupati u ugovorne odnose kao eksperti koji pružaju ovu vrstu usluga.

„Teoretski, ženske organizacije bi trebalo da se nalaze među najvažnijim akterima. U praksi, one ne poseduju kapacitet da budu ključni igrači. One treba da ojačaju svoju ulogu u pogledu sticanja znanja kako bi mogle da budu mnogo delotvornije u ulozi nekoga ko nadgleda rad i operacije.“ - Donator

- € Demonstrirati uticaj: ženske organizacije mogu bolje javno prezentovati rezultate svog rada. One treba da informišu donatore i zajednicu o svojim pozitivnim rezultatima i uticaju. One mogu da obezbede veću transparentnost i odgovornost, recimo kroz objavljivanje godišnjih izveštaja sa informacijama o programima, rezultatima, uticaju i finansijama. Organizacije koje nemaju dovoljno novca za izdavačke poduhvate mogu pružati ove informacije putem Interneta, na primer preko (besplatne) Facebook stranice.

- € Veća saradnja u kolektivnom pristupu: Organizacije mogu saradivati kako bi imale veći uticaj na donatorske strategije finansiranja i na mobilisanje resursa. Prikupljanje fondova može biti naporna i obesnažujuća konkurencija, što više doprinosi podelama nego solidarnosti. Organizacije mogu da sarađuju više, kako bi bile u stanju da identifikuju zajedničke potrebe i strategije. Onda one mogu da mobilišu finansijsku podršku za te zajedničke strategije. Kako je jedan donator prokomentarisao, „Vremena kada se podrška pružala samo jednoj organizaciji su ... da ne kažemo „prošla“, ali

“Najbolja praksa bila je saradnja između ženskih organizacija, što je pomoglo da se uspostavi NVO sektor. Zbog značajnog smanjenja količine raspoloživih donacija, NVO gledaju jedni na druge više kao na konkurente nego saradnike. Mora da dođe do promene u tome kakav je pristup asocijacija i donatora kada se radi o finansiranju žena.” – OCD

to više nije dovoljno. Zašto imati mrežu ili fond? Zašto ne dopustiti organizacijama da rade individualno? Zato što donosimo bolje rezultate ako sarađujemo.“ Na osnovu zajedničkih strategija, organizovati, možda preko MŽK, godišnji skup sa svim zainteresovanim donatorima kako bi se izložili prioriteta za godine pred nama i tražila podrška donatora za zajedničke poduhvate.

„Civilno društvo nije dobro organizovano. Oni bi trebalo da se okupe jednom godišnje i da izlože svoje ciljeve i sve što ima je potrebno za narednu godinu, informišući tako donatore. ... Kada donatori vide saradnju, lakše im je da pomažu OCD.“ - Donator

- € Raditi više sa muškarcima, uključujući tu i one u vladinim agencijama i u NVO, u pravcu zajedničkih ciljeva, obezbeđujući i ženama da budu deo šireg procesa u vezi sa svim pitanjima (npr. privredni razvoj). Zajednički nastup pred većim donatorima, u saradnji sa drugim organizacijama, može biti od pomoći da se mobilišu fondovi dok se istovremeno transformišu rodne norme koje se tiču različitih pitanja i problema.

„Uključivanje muškaraca u ovaj proces je još jedna važna tačka do koje treba da dođemo.“ – OCD
- € Diversifikacija resursa: Identifikovati načine za ostvarivanje raznovrsnosti u pogledu izvora prihoda, uključujući tu i prikupljanje fondova u samoj zajednici, pružanje usluga koje se naplaćuju, kao i traženje podrške i pomoći od lokalnih biznisa. Sarađivati u širim aktivnostima civilnog društva kako bi se zalagali za bolje okruženje i uslove za građane i biznise koji daju sredstva (npr. poreske olakšice).
- € Da li ste na pravi sektor Neke ženske organizacije bi trebalo da razmotre mogućnost prelaska u privatni sektor. Organizacije koje stvaraju prihode, imaju zaradu i prave profit, mogu pripadati privatnom sektoru, gde vlada i donatori takođe obezbeđuju

fondove za biznise koji na čelu imaju žene. MŽK može pomagati organizacijama pri određivanju najboljeg pravca za njihovu organizaciju.

„Voleo bih da vidim preporuke za same donatore, tako da oni razumeju opseg, potrebe, kapacitete, zahteve: šta bi po rečima NVO bilo najrelevantnije za podršku. Odatle bismo mogli da uđemo u saradnju preko naših dobitnika grantova, MŽK-a, ili Kosovskog ženskog fonda radi zajedničkih inicijativa koje bi ojačale organizacioni aspekt rada na ženskim pravima na Kosovu, kao i programski rad.“ – Donator

Za međunarodne donatore

- € Odvojiti fondove za višegodišnje i institucionalne grantove za organizacije za ženska prava radi unapređenja kapaciteta ovog sektora, kao deo Pariske deklaracije koji sadrži prihvatanje obaveze da se „osigura predvidivo i višegodišnje prihvatanje obaveza.“ Ovo može da ima uticaja na konkretna pitanja. Takođe, i možda još važnije, investirati u jačanje organizacija i pokreta kao strateških aktera u razvoju, politici i dobrom upravljanju, naročito sa osvrtom na veštine zagovaranja i monitoringa.²
- „Bilo bi fantastično kada bi donatori obezbedili veće, zadovoljavajuće sume. Problem je u stabilnom investiranju tokom više godina u ciljeve koji obuhvataju i ispunjenja programa, ali isto tako i jačanje organizacija i pokreta. Potrebno je da postoji kolaborativni program da bi se načinila vidljiva razlika u vezi sa nekom konkretnom temom. Zvuči kao da gde god ima para, tu ima i muzike, ali ovo treba da bude održivo u dužem periodu vremena i kolaborativno u smislu saradnje sa dobitnicima grantova.“ – Donator**

- € Razviti bolje sisteme i specifične indikatore koji se odnose na pol radi praćenja troškova kroz određene vremenske periode, kao i radi praćenja rezultata. Rodno kanalisanje i usklađivanje bi trebalo

² EU (2012) preporučuje ovo.

da obuhvata i budžetska davanja gde se vodi računa o polovima. U okviru sistema finansijskog menadžmenta uspostaviti indikatore za praćenje potrošnje iz perspektive polne pripadnosti. Uvesti metode nadgledanja i evaluacije gde se omogućava merenje dugoročnih promena.

€ Pojačati transparentnost potrošnje putem objavljivanja jednostavnih godišnjih izveštaja koji su dostupni preko Interneta, i koji sadrže podatke o potrošnji razvrstane i po polu. Sve ovo pomaže da se potrošnja opravda pred vladom, poreskim obveznicima i drugim finansijerima. Ovo takođe pomaže pri praćenju troškova kroz protok vremena.

€ U pravcu pristupa zasnovanog na potrebama, razmotriti nove programe i/ili strateške planove putem e-maila i fokus grupa sa predstavnicima organizacija na čijem čelu su žene, kako bi se prikupile povratne informacije o nacrtima planova/strategija iz rodne perspektive. Razmotriti oblasti u kojima ženske organizacije mogu biti delotvorni partneri u sprovođenju strategija i odvojiti finansijska sredstva za podršku njihovom učestvovanju.

„Moramo razgovarati sa ženskim organizacijama da bismo znali koje su stvarne potrebe zajednica.“ – Donator

€ Obezbediti da kanalisane rodne pitanja i višeslojne teme budu shvaćeni ozbiljno, uključujući tu i angažovanje lokalnih eksperata za rodna pitanja u procenu stepena u kojem su polna pitanja na zadovoljavajući način kanalisana i usklađena sa predlozima (planovima) i projektima (tokom evaluacije).

€ Potpisati ugovore sa organizacijama za ženska prava kao ekspertima da bi se dobio njihov doprinos i mišljenja u vezi sa strategijama i programima, a sa tačke gledišta rodne ravnopravnosti. Kvalifikovane ženske organizacije mogu pružiti životno važan uvid i ideje za poboljšanje rodne uravnoteženosti, ubrajajući tu i aktivnosti u pravcu ekonomskog razvoja dobrog upravljanja i vladavine prava. Žene ne pričaju samo o „ženskim

temama“; one mogu i treba da pružaju važan uvid iz rodne perspektive u vezi sa *svim* temama (npr. ekonomski razvoj, borba protiv korupcije, unapređenje vladavine prava i dobra uprava).

€ Imajući u vidu veličinu pred-pristupnih fondova (IPA) Evropske Unije (EU), Evropski instrument za demokratiju i ljudska prava (EIDHR), i druge instrumente EU, EU bi trebalo da nastavi da šalje strategije i traži povratni odgovor i mišljenja putem e-maila od ženskih organizacija, kao i tokom diskusija o prioritetima za finansiranje. Uključiti organizacije za ženska prava kao eksperte u procenjivanje svih IPA projekata iz rodne perspektive i pošteno im platiti za njihov ekspertski doprinos. Tražiti od Ministarstva za evropske integracije da uključi ženske organizacije i predstavnike drugih organizacija civilnog društva u konsultacijama koje se odnose na korišćenje IPA fondova, u skladu sa Pariskom deklaracijom.

€ Da bi se doseglo do osnovnih grupa bez mnogo „papirologije“, donatori bi trebalo da označe fondove kao deo većih grantova za veće organizacije kako bi pod-grantovi išli ženskim organizacijama. Oni takođe mogu koristiti lokalne fondove, kao što je Kosovski ženski fond koji može obezbediti pod-grantove za ženske organizacije dok izgrađuje njihove kapacitete da bi ojačali i bili u stanju da se prijavljuju za druge fondove.

„Bilo bi interesantno videti ideje za smanjenje količine posla, kao donator, koje pomažu malim organizacijama ... bez da budu preopterećene nadgledanjem i evaluacijom, kao i da ženske organizacije budu obučavane da same obavljaju ovaj deo posla.“
– Donator

€ Uvrstiti afirmativne kriterijume koji ohrabruju organizacije koje žene vode da se prijavljuju na konkurse, tendere i predloge projekata. Neke ženske organizacije imaju stručnjake, naročito po pitanju rodnog usmeravanja, revizije rodnih pitanja i zalaganja.

Za Vladu

€ Saradnja sa ženskim organizacijama može obezbediti informacije onima koji donose političke i strateške odluke i može olakšati

primenu postojećeg zakonodavstva. Ženske organizacije se takođe mogu ugovorom angažovati kao eksperti kako bi politika i strategije bile bolje informisane što se tiče rodne perspektive

- € Ministarstvo za evropske integracije i ARR bi trebalo da organizuju kvartalne sastanke za donatorsku koordinaciju, kao i sastanke sa konkretnim temama, gde bi se diskutovalo o saradnji na višem strateškom nivou, u skladu sa Pariskom deklaracijom. Organizacije za ženska prava bi trebalo da budu pozivane na ovakve diskusije.
- € U okviru nacionalnog akcionog plana u pravcu rodne ravnopravnosti kao i drugih planova, odvojiti resurse za uključivanje ženskih organizacija u ulozi konsultanata, pružalaca usluga, eksperata, i evaluatora, kako bude odgovaralo.
- € Zakonom urediti poreske olakšice za pojedince i biznise koji daju donacije registrovanim nevladinim, neprofitnim organizacijama.

Uvod

Organizacije i pokreti za ženska prava veoma mnogo su doprineli krupnim koracima koji su napravljeni u unapređivanju ženskih prava kao ljudskih prava tokom poslednjeg veka.³ Kroz istraživanja, aktivizam, zagovaranja i informativne kampanje, one su donele strategije za rodnu ravnopravnost i izmenile gledište javnosti.⁴ Ipak, uprkos njihovim dostignućima, i uz rastuće i često nasilno reagovanje protiv aktivista za ženska prava,⁵ organizacije za ženska prava izgleda da se suočavaju sa opadanjem količine finansija i fondova.

Gde je novac za ženska prava? Ženske organizacije smatraju ovo pitanje za nešto od najvećeg značaja dok se trude da nađu fondove za održanje svog rada. Imajući u vidu globalnu posvećenost unapređenju ženskih prava kao ljudskih prava, milenijumske razvojne ciljeve (MRC) i Rezoluciju Saveta Bezbednosti Ujedinjenih Nacija (RSBUN) 1325 o ženama, miru i bezbednosti, ovo pitanje se lako može odnositi i na druge organizacije, institucije i vlade koje pokušavaju da ispune svoje obaveze. Stoga, ovo istraživanje dolazi u presudnom trenutku. Kako se približava 2015, nalazi pružaju materijal za razmišljanje u kontekstu 20-godišnjice četvrte Svetske konferencije o ženama u Peking, kao i stvaranja okvira za razvoj posle MRC.

U svom četvrtom izveštaju „FundHer“, AWID je pokrenuo istraživanje kao odgovor na ovo pitanje u 2011, gradeći na osam godina istraživačkog iskustva po ovom pitanju. Istraživanje je imalo za cilj da „mobilise više kvalitetnijih resursa za

„Ispitivanje finansija za ženske organizacije je kritična politička dimenzija borbe za unapređenje ženskih ljudskih prava i pravičnosti, pošto su kontrola i distribucija resursa inherentno političke.“ – Donator

³ Ovaj paragraf dolazi od: Arutyunova, Angelika and Cindy Clark for the Association for Women's Rights in Development (AWID), *Watering the Leaves, Starving the Roots: The Status of Financing for Women's Rights Organizing and Gender Equality*, Toronto: AWID, 2013.

⁴ Videti poglavlje I.

⁵ Na Kosovu su aktivisti za ženska prava iskusili povećanje nasilja i govora mržnje, naročito od strane verskih fundamentalista i njihovih sledbenika tokom 2012-2013.

organizaciju ženskih prava kroz stvaranje znanja i analizu situacije sa finansiranjem ženskih organizacija; da promoviše kolektivno stvaranje strategija za mobilizaciju resursa iz perspektive gradnje feminističkog pokreta.⁶ Izveštaj je pokušavao da informiše i donatore i organizacije sa ženska prava o „realnosti na terenu“ i „urgentnoj potrebi da se preispitaju prioriteta u finansiranju i tokovi novca za rad sa ženama koji je zasnovan na pravima i aktivnostima u pravcu transformacije“. U svom završnom izveštaju, AWID naglašava da je ispitivanje finansija za ženske organizacije „kritička politička dimenzija borbe za unapređenje ženskih i ljudskih prava i pravičnosti, pošto je kontrola i distribucija resursa inherentno politička.“⁷

Preciznije, istraživanje AWID-a je pokušalo da odgovori na sledeća pitanja:

- § Zašto je važno podržati ženske organizacije u odnosu na procese socijalnih promena?
- § Koje su, ukoliko ih ima, istorijske promene u trendovima finansiranja među donatorima i kakva je finansijska situacija ženskih organizacija?
- § Koliko su ženske organizacije finansijski održive?
- § Koji spoljni i unutrašnji trendovi imaju uticaja na odluke donatora o finansiranju podrške ženskim organizacijama i pokretima?
- § Kakve mogućnosti postoje za saradnju između ženskih organizacija i donatora u pravcu izrade kolektivnih strategija za mobilizaciju resursa i mehanizma finansiranja ženskih organizacija?

Globalna studija AWID-a obuhvatala je intervju sa donatorima i Internet anketu sa više od 1000 ženskih organizacija širom sveta na pet jezika. AWID je objavio svoje početne nalaze na forumu AWID-a 2012. u Istanbulu u prostoriji prepunoj predstavnika ženskih organizacija i donatora. Tokom diskusije, predstavnici MŽK, i član AWID, izrazili su brigu o tome ko je možda preskočen u ovoj globalnoj anketi.

⁶AWID, 2013, str. 14

⁷AWID, 2013, str. 31. Videti takođe, Aneks I.

Kao 13 godina stara mreža od 103 ženske organizacije na Kosovu, predstavnici MŽK su znali da mnogi članovi MŽK-a nemaju Internet i ne mogu odgovarati na anketu AWID-a. Dalje, anketa nije bila dostupna na albanskom i srpskom jeziku. Ruralne grupe naročito nisu mogle da učestvuju u globalnoj studiji. Osnovne grupe se sreću sa jedinstvenim izazovima i problemima u finansiranju iz istih razloga iz kojih i ne mogu učestvovati u studiji AWID-a: nedovoljan pristup Internetu ili slabo poznavanje engleskog jezika, pretpostavka je MŽK. Nalazi istraživanja AWID-a, stoga, možda neće u potpunosti obrađivati probleme sa kojima se ove grupe susreću.

Uz priznanje ovih potencijalnih nedostataka, istraživači AWID-a nisu imali resurse i neophodan pristup za doseganje do ovakvih grupa širom sveta da bi one postale deo njihovog istraživanja. Zato je MŽK predložio da doprinese svojim saznanjima AWID-ovom istraživanju tako što će da izvede studiju slučaja na Kosovu.

Početakom 2013, MŽK i njihov član, organizacija AH, dobili su osnovni grant post-Forum 2012 i započeli istraživanje uz bliske konsultacije sa istraživačkim timom AWID-a. Sprovedeno između januara i septembra 2013, istraživanje je sadržalo sledeće metode:

- € Anketa licem-u-lice sa 90 ženskih organizacija na Kosovu,⁸ uz korišćenje AWID-ove ankete prilagođene za kosovski kontekst;
- € Intervjui i/ili e-mail korespondencija sa 40 donatora;⁹
- € Kancelarijsko istraživanje o postojećim donatorskim trendovima i dostupnim fondovima na Kosovu, uključujući tu i Platformu za

⁸ Istraživački tim trudio se da ispita čitavu populaciju ženskih organizacija koje funkcionišu u to vreme (januar 2013) (103), i 87% je odgovorilo. Jedine grupe koje su potencijalno nedovoljno zastupljene jesu srpske ženske organizacije u Severnoj Mitrovici (5) zbog nebezbedne političke situacije koja je sprečila istraživače da tamo putuju ili da ženske grupe doputuju otuda. Za podelu ispitanika po etničkoj pripadnosti, videti Aneks 4, a za više o samoj metodologiji, Aneks 3.

⁹ Istraživanje se usredsređuje na međunarodne donatore kao prevashodni izvor prihoda za ženske organizacije. Proučavanje finansiranja vlade u pravcu ženskih prava i rodne ravnopravnosti bilo je izvan opsega ovog istraživanja, mada je MŽK kontaktirala par ministarstava koja podržavaju OCD. Agencija za rodnu ravnopravnost nije odgovorila na zahteve za razgovore.

upravljanje fondovima pomoći (AMP), Internet stranica donatora i donatorske strategije; i

- € Diskusije učesnika u istraživanju sa anketarima da bi se razgovaralo o prvim nalazima, dobila mišljenja i preporuke, i pojačala validnost.

Odeljak 1. Definicije

Civilno društvo se u širem smislu odnosi na sve aktere izvan države i privatnog sektora koji pokušavaju da promovišu (različite) interese građana. Ovo može obuhvatati nevladine organizacije (NVO), neregistrovane osnovne grupe, pojedince, verske organe, medije, pa i političke partije koje nisu na vlasti. Organizacije civilnog društva (**OCD**) obuhvataju grupe koje ne moraju nužno biti registrovane kao NVO.

Ženske organizacije su ovde definisane kao organizacije koje vode žene i koje *mogu i ne moraju* preduzimati napore u pravcu unapređenja ženskih prava i rodne ravnopravnosti. One se razlikuju od **organizacija za ženska prava**, koje se konkretno fokusiraju na razvoj ženskih prava i transformisanje rodnihi normi i praksi.

Pokreti za ženska prava obuhvataju građane u kolektivnoj akciji u pravcu zajedničkog cilja: ženskih prava.¹⁰

Donator je slobodno definisan kao bilo koja nevladina, vladina, neprofitna, ili profitna institucija, organizacija, biznis, ili telo koje je obezbedilo finansije na Kosovu (npr. „doniralo“).

Ovaj izveštaj ambiciozno pokušava da zauzme 15-godišnju perspektivu (2000-2014) o finansiranju rodne ravnopravnosti i ženskih prava na Kosovu. Izabrani vremenski period omogućava proučavanje promena u finansiranju između perioda rata, posleratne obnove, i razvoja.

Nalazi sa Kosova verovatno sadrže i naučene lekcije za finansiranje iz drugih zemalja koje su prošle kroz konflikte, dobijale pomoć za

¹⁰ Adaptirano iz: Batliwala, S. *Changing Their World: Concepts and Practices of Women's Movements*, AWID, 2008.

obnovu i bile angažovane u izgradnji države. Nalazi su takođe interesantni za OCD i donatore na Kosovu, pogotovu što se mnogi osvrću na prošlost u izgradnji svojih budućih strategija. Na kraju, donatori su investirali najmanje jednu, dve milijarde dolara na Kosovu između 2001 i 2012;¹¹ mnogi su veoma zainteresovani da znaju gde je otišao novac koji se konkretno odnosio na rodnu ravnopravnost i kakve je rezultate on doneo.

Kratka istorija Kosova (i civilnog društva)

Nekada autonomnoj pokrajini u sastavu bivše Jugoslavije, Srbija je oduzela kosovsku autonomiju 1989. Ubrzo nakon toga, većina kosovskih Albanaca bila je otpuštena sa svojih radnih mesta u institucijama koje su kontrolisali Srbi. Tokom 1990-ih, kosovskim Albancima bilo je uskraćeno pravo na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i rad. Nastupila je decenija nenasilnog građanskog otpora. Više nevladinih OCD je osnovano tokom tog perioda, pokušavajući da popune prazninu u uslugama koju je stvorila država. Bez posla, većina kosovskog, prevashodno albanskog stanovništva (približno 82%)¹² mobilisala se da popuni ovu prazninu. Široka uključenost građana u mirni otpor ugnjetavanju od strane srpskih institucija vodila je Kosovare tome da su komentarisali da je čitavo Kosovo „jedno veliko civilno društvo“.

Nekoliko žena koje su se obrazovale u nezvaničnim i tajnim školama na albanskom jeziku, pružale su zdravstvenu zaštitu i nadgledale kršenja ljudskih prava kao deo većih organizacija osnovanih tokom 1990-ih. One i drugi aktivisti formirali su organizacije tokom sredine i kasnih 90-ih koje su se fokusirale precizno na ženska prava (npr. na obrazovanje). Organizacije za ženska prava iz 1990-ih pružale su prilike za obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, psihološko savetovanje, humanitarnu pomoć i pravnu pomoć za žene. Više njih je preduzimalo napore u pravcu razvoja pismenosti među ženama u ruralnim oblastima i poboljšanja mogućnosti za obrazovanje devojaka.

¹¹ Proračun istraživačkog tima zasnovan na AMP.

¹² Statistička kancelarija Kosova (SKK), *Kosovo i njegovo stanovništvo*, Priština: SKK, 2003. Ovo je bazirano na podacima iz popisa 1981, pošto su kosovski Albanci bojkotovali popis iz 1991.

Organizacije za ženska prava koje su radile u ruralnim oblastima osnovale su Ruralnu žensku mrežu 1995. Ona je omogućila kolegijalnu podršku albanskim aktivistkinjama za ženska prava u toku teškog ugnjetavanja od strane državnih vlasti, a takođe su pomagale i u prikupljanju sredstava. Od 1998, oko 12 organizacija za ženska prava je postojalo na Kosovu. One su organizovale nekoliko masovnih javnih demonstracija protiv srpskog ugnjetavanja, kao što su Marš za hleb koji je prenošen na televizijama, što je privuklo međunarodnu pažnju na kršenja prava na Kosovu.¹³

Tokom bombardovanja od strane NATO, preko milion Kosovara, prevashodno Albanaca, bilo je prinuđeno da napusti svoje domove.¹⁴ Mnogi drugi su prethodno bili raseljeni tokom masakra nad čitavim selima. Tokom rata, gruba je procena, oko 10.000 civila je izgubilo život.¹⁵ Ženske organizacije pružile su pomoć za smeštaj, savetovanje, zdravstvenu negu, pomoć pri traumama, mada su i mnoge aktivistkinje same bile izbeglice. Ponovno organizovanje često previđanog rada organizacija za ženska prava pre i tokom rata važno je da bi se shvatilo i priznalo iskustvo i stručnost koji su postojali na Kosovu pre uključivanja međunarodnog faktora.

Ubrzo kasnije, dok su ljudi žurili da se vrate svojim kućama, Kosovo je doživelo pravu poplavu humanitarne pomoći. Priliv pomoći je očigledno uticao na broj organizacija na Kosovu. Mnoge su osnovane kao odgovor na mnoštvo stranih fondova koji su poplavili Kosovo,

“Moje viđenje je da je naročito nakon rata mnogo inicijativa podržavalo ženske NVO. Davan je novac za „start-ap“ programe za žene. Ali, to su bili napori uglavnom od strane donatora, a ne od domaće države. Dakle, koji novac je otišao gde?” - Donator

¹³ Videti Kosovski centar za rodne studije (KCRS), *Istorija njene priče, takođe* Priština: KCRS, 2008.

¹⁴ U.S. Committee for Refugees and Immigrants, “Istraživanje svetskih izbeglica 2000: Jugoslavija.”

¹⁵ Centralno i istočnoevropska zakonska inicijativa Američke advokatske komore i Američka asocijacija za napredak nauke, “Politička ubistva na Kosovu,” Mart – Jun 1999, na: http://shr.aas.org/kosovo/pk/p1_2.html.

što neki nazivaju na „nicanje pečuraka“ što se tiče organizacija.¹⁶ Kosovska ženska inicijativa, koju su finansirale Sjedinjene Države, je konkretno modelirana prema odgovarajućim ženskim inicijativama iz Ruande i Bosne, što je doprinelo registrowanju mnoštva novih ženskih organizacija.¹⁷ Ove organizacije su igrale važnu ulogu u pomoći pri distribuciji pomoći, psihološkoj aktivnosti nakon ekstremnih trauma koje je doživela većina kosovskog stanovništva i u pružanju usluga u odsustvu funkcionalne države.

Pre rata, albanske žene su bile na čelu većine ženskih organizacija. Izgleda da je samo jedna srpska organizacija postojala pre rata, koja je pružila humanitarnu pomoć Srbima koji su raseljeni zbog rata na druge lokacije u bivšoj Jugoslaviji. Nakon rata, priliv međunarodnih finansija (naročito za „inter-etničke“ projekte OCD), želja da se pomogne ženama iz sopstvenih zajednica, i ohrabrenje od strane već postojećih albanskih ženskih organizacija, doprinele su da ovakve organizacije osnuju i srpske, bosanske, turske, romske, aškalijske i egipćanske žene.

Do 2005, Kosovo je imalo oko 613 registrovanih organizacija koje vode žene (od 2593 ukupno registrovanih NVO). Nisu se sve fokusirale na ženska prava i ravnopravnost polova. Niti su sve organizacije aktivne; u to vreme se moglo doći samo do 224 od njih.¹⁸ Teško je znati tačan broj ženskih organizacija registrovanih u 2013. zato što kancelarija za registraciju NVO ne vodi podatke podeljene po polovima.¹⁹ Možda je najbolji pokazatelj broja aktivnih ženskih organizacija članstvo u MŽK. U avgustu 2013, MŽK je imala 103 člana, uključujući tu skoro sve aktivne ženske organizacije na Kosovu. Samo se nekoliko ženskih organizacija koje su locirane u Severnoj Mitrovici nije pridružilo MŽK-u zbog političkih problema sa kojima bi se suočile u svojim zajednicama; međutim, nekoliko njih sarađuju kao ne-članovi. Članstvo u MŽK i iskustvo govore da se više ženskih organizacija koje

¹⁶ KCRS, 2008.

¹⁷ KCRS, 2008.

¹⁸ Ovo je bio deo studije koju je izveo KCRS.

¹⁹ Kancelarija za registraciju NVO imala je 6.883 registrovanih NVO na kraju 2012.

su osnovane tokom „hitne faze“ od tada ugasile.²⁰ Sa populacijom od samo 1.8 miliona stanovnika,²¹ Kosovu u stvari nije potrebno 613 ženskih organizacija, mada su one možda služile svojoj svrsi dok su postojale.

Nakon hitne faze neposredno posle rata, inostrana pomoć se promenila iz humanitarne pomoći u izgradnju države. Od svog proglašenja nezavisnosti 2008, Kosovo je postalo sve više autonomno od Ujedinjenih Nacija, OEBS-a, i EU misija koje su imale (i još uvek imaju) zakonske mandate u upravljanju Kosovom. Ove političke promene su izgleda imale uticaj i na finansiranje OCD (videti poglavlje 3).

Kosovski socijalni, ekonomski i politički kontekst, smatra se, uticao je na porast (i opadanje) ženskih organizacija, osnovanih kao odgovor na trenutne potrebe. Često je rad ženskih organizacija odražavao širi kontekst u kojem one funkcionišu. Stoga je poznavanje ovog konteksta važno za razumevanje njihovog rada i pristup finansijama tokom vremena, o kome se govori u budućim poglavljima.

Pošto je Kosovo prošlo kroz periode građanskog otpora, rata, posleratnog hitnog stanja, i izgradnje države, može se reći da je u stanju da ponudi više pouka za organizacije i donatore koje se nalaze u sličnim situacijama u drugim delovima sveta.

²⁰ KGSC (2008) je u svom istraživanju organizacija 2005. godine utvrdio da neposredno nakon rata više ženskih organizacija nije više postojalo.

²¹ Kosovska agencija za statistiku, Internet stranica: <http://esk.rks-gov.net/eng/>, pregledano 20. avgusta 2013.

Poglavlje 1. Objašnjenje slučaja

Pre odgovora na glavno pitanje iz istraživanja, „gde je novac?“ ovo poglavlje razmatra važnost raspodele fondova i sredstava za rodnu ravnopravnost, ženska prava, i za organizacije za ženska prava.

Zašto finansirati rodnu ravnopravnost i ženska prava?

U skladu sa konvencijama Ujedinjenih Nacija, njenom predviđenom pridruživanju EU, i shodno brojnim kosovskim zakonima, Vlada Kosova mora obezbediti rodnu ravnopravnost. Stoga, podrška razvoju kosovskih institucija treba da obuhvati i finansiranje rada na unapređenju rodne ravnopravnosti i odbrani ženskih prava.

Prema rečima jednog intervjuisanog donatora, podela fondova za rodnu ravnopravnost i ženska prava je „apsolutno krucijalna“:

Kosovo je postkonfliktna oblast koja još uvek prolazi kroz tranzicije. Tokom konflikta i neposredno nakon konflikta, postojalo je mnoštvo investicija u infrastrukturu, obnovu i izgradnju, demokratizaciju, vladavinu prava, i sve te stvari koje lepo zvuče. Sve je to lepo i zaslužuje poštovanje. Ali, problem je u tome da ovo ili nije rađeno sa osvrtnom na rodna pitanja uopšte, ili nije rađeno na prikladan način u skladu sa osvrtnom na rodna pitanja. Gledano na duge staze, rodna pitanja, kao i ljudska prava, gurnuti su u stranu i imaju drugorazredni značaj. Međutim, investiranje u ženska prava i rodnu ravnopravnost važni su radi prevencije nekog budućeg rata.

Unapređenje rodne ravnopravnosti i ženskih prava važno je za izgradnju demokratskog društva koje garantuje ženska prava kao ljudska prava. Ovo ne bi trebalo da bude naknadno razmišljanje, već deo čitavog postkonfliktnog, mirovnog procesa i procesa izgradnje države.

Trideset devet donatora koji su intervjuisani tokom ovog istraživanja složili su se skoro jednoglasno da unapređenje rodne ravnopravnosti i

ženskih prava predstavljaju nešto što je od „veoma velikog značaja“ za socijalni, politički i privredni razvoj Kosova. „Rodna prava su ljudska prava, tako da vlada ima dužnost da ih ostvaruje i da o njima podnosi izveštaje,“ rekao je jedan od njih. „Rodna ravnopravnost ide ruku pod ruku sa promenama u socijalnim strukturama i promenama u društvu“ i važna je za demokratizaciju „zato što žene čine 50% stanovništva“, komentarisali su drugi.

Donatori smatraju unapređenje ženskih prava važnim za dobru upravu, transparentnost, pravdu, mir, pomirenje, stabilnost, ekonomski razvoj, obezbeđenje ravnopravnih mogućnosti, i za sveukupni održivi razvoj Kosova. Mandati većine donatora sadrže i obraćanje pažnje na rodnu ravnopravnost. Međutim, pitanje sa kojim se bore mnogi donatori je: putem kojih strategija oni na najbolji način mogu pružiti podršku unapređenju rodne ravnopravnosti? Jedna od ključnih strategija jeste podrška organizacijama za ženska prava, kaže ovaj izveštaj.²²

Zašto finansirati organizacije za ženska prava?

Dokazi koji dolaze sa svih strana sveta ukazuju na to da ženske organizacije igraju presudnu ulogu u vršenju uticaja na socijalne promene.²³ Globalni fond za žene je na stanovištu da je podrška ženskim organizacijama od presudne važnosti za uspostavljanje održivog civilnog društva koje može podržati građanska prava:

„Ženske organizacije su veoma važne. Njihova uloga je neupitna, i sve promene koje smo videli nakon rata možemo pripisati njima.“ – Donator

Mada je pomoć u nevolji tradicionalni filantropski odgovor na konflikt, Globalni fond zauzima drugačiji pristup. Jačanjem civilnog društva sa ženama na čelu, uključujući i pokrete za zaštitu osnovnih ljudskih prava žena i podršku ženama liderima, globalni fond da jedinstven način ispunjava kritično

²² AWID (2013) takođe zaključuje da je ovo ključna strategija: grupe za ženska prava su „prirodni partneri“ u naporima donatorima da unaprede rodnu ravnopravnost.

²³ AWID, 2013.

važnu potrebu u regionima u kojima postoji konflikt. Mi uviđamo da postoji korist od toga da se ide dalje od davanja direktnih grantova i investiranja u razvojne mreže savetnika i grupa korisnika grantova. Nakon decenija finansiranja ovih mreža, mi sada vidimo uticaj u obliku robusnog, feminističkog pokreta sa različitim sastavom stanovništva i raznolikim perspektivama.

Investiranje u civilno društvo vodi uspostavljanju održivih organizacija i pokreta, sposobnih da se prilagode promenama u okolnostima, obezbeđujući da ženska prava budu zaštićena i pitanja rodne ravnopravnosti dalje unapređene.

Ovo istraživanje sadrži i pretpostavku da privatni, javni i sektor civilnog društva, svi zahtevaju istovremenu podršku u pravcu trajne transformativne promene. Nasuprot tome, neke od intervencija u vezi sa razvojem sadrže podrazumevane pretpostavke da investiranje u privatni sektor²⁴ i/ili javni sektor donosi bolje rezultate nego podrška civilnom društvu. Aktivisti za ženska prava su napomenuli:

Mnoštvo donatora je u skorije vreme usredsredilo svoju podršku na vladine mehanizme; oni misle da su ti mehanizmi dovoljni za postizanje rodne ravnopravnosti. Ovaj pristup nije dovoljan i kompletan. Mada imamo uspostavljene mehanizme, oni ne funkcionišu na prikladan način. ... U zemlji gde još uvek nemamo rodnu ravnopravnost, ženske NVO rade da se to ostvari.

Iskustvo, i međunarodno i iskustvo MŽK-a (npr. sa zakonom o zaštiti od nasilja u porodici), kazuje da je saradnja između sektora od presudne važnosti za transformativnu društvenu promenu. Isto kao što finansiranje samog civilnog društva ne može obezbediti institucionalizaciju politika u pravcu rodne ravnopravnosti, finansiranje isključivo vlade ne obezbeđuje implementaciju. Nadzor civilnog

²⁴ Finansiranje isključivo privatnog sektora nije garancija da će on služiti javnoj dobrobiti, pošto to i nije njegova uloga. Za više, videti AWID, 2013.

društva, uključujući i onaj od strane organizacija za ženska prava, može pomoći da se vlada poziva na odgovornost.

Organizacije za ženska prava mogu dati doprinos u više oblika daljem unapređenju rodnoj ravnopravnosti i ženskim pravima kao ljudskim pravima, kao zagovarači, kontrolori, edukatori, kao i pružaoci usluga tamo gde državne službe i usluge ne postoje ili nisu odgovarajući.

Prvo, uloga koja je u najvećoj meri jedinstvena za organizacije za ženska prava jeste zalaganje za ženska prava i rodnu ravnopravnost. Ovo obuhvata analiziranje predloženih zakona i politika iz rodne perspektive i pružanje stručnih mišljenja da bi one počivale na boljim informacijama; zalaganje za nove politike u pravcu rodne ravnopravnosti; i monitoring i zagovaranje za primenu postojećih zakona, politika, i obaveza preuzetih u pogledu rodne ravnopravnosti.

Za delotvorno zalaganje, naročito za promene politike, organizacijama je često potrebna finansijska podrška tokom nekoliko uzastopnih godina. Imajući u vidu ekonomsku situaciju na Kosovu, njegovi građani poseduju minimalne resurse. Organizacije takođe obično ne mogu dobijati fondove od vlade za aktivnosti zagovaranja. Kao što stara izreka kaže, ne možete ujedati ruku koja vas hrani. Stoga, organizacije za ženska prava u značajnoj meri zavise od međunarodne podrške za njihove inicijative zagovaranja.

Druga važna uloga ženskih organizacija jeste transformisanje rodničkih normi i praksi kroz kampanje javnog informisanja i podizanja svesti. One pomažu javne debate na lokalnom i nacionalnom nivou; promovišu svest kroz informativne kampanje, medije i javne demonstracije; obezbeđuju bezbedne prostore za inače odbačene žene kako bi se socijalizovale izvan ograničenja sopstvenih

„Nasilje u porodici i trafikovanje su u porastu. Država Kosovo bi trebalo da finansira one koji se bore protiv ovih problema. Međutim, mi nemamo održivu podršku od strane države, tako da nam je potrebna podrška donatora.“ – OCD

domova („razvijanje svesnosti“²⁵); i jačaju individualne žene u ostvarenju njihovih prava.

Treće, u odsustvu funkcionišućih državnih službi, ženske organizacije ispunjavaju krucijalnu prazninu u implementaciji postojećeg zakonodavstva kroz pružanje tih usluga. Na Kosovu, ženske organizacije pružaju važne usluge koje se odnose na rodno nasilje, savetovanje u vezi sa traumama, kao i zdravstvenu negu. Skloništa za žene i centri za savetovanje pružaju vitalno važne usluge za žene i decu. Verovatno će proći godine dok država ne bude uspostavila ovakve službe. U međuvremenu, ženske organizacije ispunjavaju tu važnu prazninu, a država bi trebala da pruži veći doprinos pokrivanju njihovih operativnih troškova.²⁶

Za neke specijalizovane usluge, ženske organizacije poseduju veštine i iskustvo koje na najbolji način pomažu ženama. Žene koje su trpele nasilje, maltretiranje ili diskriminaciju od strane javnih institucija, i/ili imaju strah od javnih tračeva unutar njihovih malih zajednica, smatraju da su bolje uslužene od strane osećajnih, dobro obučanih ženskih organizacija nego od strane vladinih institucija. Locirane u ruralnim oblastima i sa raznim članicama različitog starosnog doba, etničke pripadnosti i veština, ženske organizacije se takođe mogu biti među onima kojima je najlakše pristupiti ukoliko žene imaju tu potrebu. Ovo je vrlo važno, imajući u vidu da mnoge žene nemaju dovoljno omogućen pristup resursima za troškove putovanja.

„Bilo bi nemoguće očekivati bilo kakve promene od našeg programa opismenjavanja žena bez direktnog uključivanja ženskih NVO. NVO su bile presudno važan partner.“ - Donator

²⁵ Takođe nazivano podizanjem nivoa svesti, podizanje svesnosti je bilo popularizovano od strane feministkinja u SAD tokom 1960-ih kao vrsta političkog aktivizma u kojem grupe pokušavaju da skrenu drugima pažnju na neku određenu temu.

²⁶ MŽK, *Po kojoj ceni? Financiranje za sprovođenje zakonodavnog okvira protiv porodičnog nasilja na Kosovu 2012*, Prishtina: UNDP, 2012

Postoji više primera organizacija na čijem čelu su žene i njihovog doprinosa rodnoj ravnopravnosti, ljudskim pravima, i razvoju Kosova u širem smislu (videti Odeljak 2).

Odeljak 2. Ključni doprinos koji pružaju ženske organizacije

- € Skloništa su pružala usluge u odsustvu državnih službi, pomažući hiljadama žena i dece
- € Nakon rata, ženske grupe su uspešno „gurale“ u pravcu kvote od 30% u izbornom zakonu. Dva puta je kvota došla pod pretnju i ženske grupe su uspešno zagovarale odbranu, zajedno sa OCD na čijem čelu su bili muškarci, da to ostane nepromenjeno, a u pravcu ženskog (kao i muškog) učestvovanja u procesima odlučivanja.
- € Ženske grupe su uspešno zagovarale uspostavljanje i osnivanje Agencije za rodnu ravnopravnost na najvišem nivou vlade (ne kao posebno ministarstvo) u pravcu kanalisanja rodnih pitanja na svim nivoima vlasti.
- € Ženske organizacije su pružale savetovanje i pomagale integrisanje i oporavak za žene koje su trpele seksualno nasilje tokom rata. One su osnažile stotine žena koje su izgubile svoje muškarce tokom rata kako bi one naučile da voze automobile, pokreću sopstvene biznise, i žive nezavisno.
- € Ginekološka klinika Medica Kosovo pružala je važne usluge ženama koje na drugi način ne bi bile u mogućnosti da dođu do ovakve nege, koristeći psihosomatski pristup. Oni su takođe savetovali i ekonomski osnažili stotine njih koje su pretrpele ratnu traumu.
- € Više ženskih grupa saradivalo je u izradi nacrtu Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Nacionalnog programa.
- € Izveštaj MŽK o istraživanjima koja se baziraju na dokazima i potonja zagovaranja za rezultat su imali više novih politika u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava (npr. zakon i nacionalni akcioni plan o zaštiti od nasilja u porodici i Nacionalni plan za implementaciju RSBUN I 325).
- € Ženske grupe, između ostalog, bile su aktivne radi ostvarivanja pojačane vladine akcije u pogledu prava lezbijki, gej osoba, biseksualaca i transrodnih osoba (LGBT).
- € Organizacije kao što je Kosovski centar za rodne studije prikupile su izveštaje o monitoringu koji se odnose na učinak vlade u vezi sa CEDAW, RSBUN I 325, kao i u vezi sa drugim pitanjima.
- € One su unapredile nivo obrazovanja hiljada žena kroz obrazovanje tokom celog života i pomaganje pristupa devojaka višim nivoima obrazovanja, saradjući sa Ministarstvom za obrazovanje, nauku i tehnologiju i UNICEF-om.

Makar hipotetički, donatori se slažu da ženske organizacije treba igrati „važnu“ ulogu u procesima socijalnih promena. Međutim, više donatora smatra da im nedostaje dovoljno dokaza o rezultatima koje su ostvarile ženske organizacije. „Teško je znati šta je učinjeno i kakav je to uticaj imalo“, rekao je jedan donator. „Bilo bi dobro da se zna koje finansije su korišćene za to, broj korisnika, doseg, i u kojim oblastima.“ Njen kolega je dodao, „Postoji veliki broj NVO, ali ja nikad nisam razumeo šta je dodatna vrednost ženskih organizacija... Shvatanje među donatorima je takvo da je mnogo toga (već) otišlo za ovo pitanje [rodna pitanja].“ Drugi donator se složio:

Ženske organizacije treba jasno da izlože slučaj. Koliko ja razumem iz mojih razgovora, donatori nisu zadovoljni efikasnošću i delotvornošću implementacije programa i projekata kroz OCD. OCD treba da bolje opravdaju kako su fondovi potrošeni. NVO treba da grade sopstvene interne kapacitete i objasne opravdanost finansiranja.

Ostali prisutni razlozi zašto neki donatori oklevaju da pruže podršku ženskim organizacijama obuhvataju doživljaj nedostatka kapaciteta, neadekvatne dugoročne strategije, i nedovoljno stručnosti u odnosu na konkretna pitanja. Opaske donatora su ilustrativne:

Voleo bih da vidim objektivniju procenu jakih i slabih strana OCD na Kosovu [videti Odeljak 3]. Koliko ja razumem, mnoge funkcionišu zahvaljujući donatorima. One nemaju svoju specijalnost. Ukoliko donator finansira napore u borbi protiv nasilja nad ženama, oni svi rade na nasilju. Ukoliko su u pitanju [etničke] zajednice, oni svi odlaze na tu stranu. Organizacije treba da sazrevaju i razviju sopstvenu ekspertizu u oblastima koje su relevantne i doprinose razvoju društva.

Mada ove kritike imaju izvesnu validnost, najmanje dve ključne teme zahtevaju dalju diskusiju i razmatranje.

Odeljak 3. Snage i slabosti ženskih organizacija

Kao odgovor na zahteve donatora, ova tabela sumira neke od snaga i slabosti ženskih organizacija, identifikovane tokom ovog istraživanja i ocene potreba sprovedene od strane MŽK tokom 2013²⁷. Vredi napomenuti da organizacije ne mogu biti generalizovane; jake strane jednih mogu biti slabe strane nekih drugih.

Dobre strane	Slabosti
Zagovaranje: Uspešna podrška za više politika i zakona u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava na opštinskom i nacionalnom nivou	Nedovoljno strateških akcija među nekim manjim/ novijim grupama u borbi za promene politike koja <i>institucionalizuje</i> rodnu ravnopravnost
Umrežavanje: Priznata međunarodno, MŽK je izrasla iz Ruralne ženske mreže koja je osnovana 1995. Ona je održavala redovne dvomesečne i godišnje sastanke članova od 2000. godine. Više od polovine od njena 103 člana aktivno učestvuju u razmeni informacija, koordinaciji i zajedničkom zagovaranju.	Mnoge, mada ne sve organizacije, pate od nedostatka systema upravljanja finansijama , uključujući tu i politike finansijskog menadžmenta, kompjuterizovane elektronske računovodstvene sisteme i dovoljno prihoda da bi se sklapali godišnji ugovori sa revizorima
Istraživanje bazirano na dokazima: Par organizacija sprovodi kvalitetna istraživanja bazirana na dokazima kako bi novi zakoni i politike počivali na dovoljnoj količini informacija	Nedovoljna praćenost početnih istraživanja i rezultata kako bi se obezbedilo da poruke i/ili dostignuća budu sprovedena u praksi
Podizanje nivoa svesti u vezi sa temama kao što su trafiking, nasilje u porodici i zdravlje, između ostalog. Korišćenje medija, umetnika, kulturnih događaja i javnih aktivnosti da bi se poruke prenele javnosti.	Neadekvatno javno informisanje (među mnogima) u pravcu pokazivanja rezultata i transparentnog izveštavanja o finansijama, kao na primer putem godišnjeg izveštaja
Pružanje usluga u odsustvu državnih službi (npr. skloništa)	Neodržive: Nedovoljno resursa za dugoročnu održivost
Monitoring sprovođenja zakona, politika i preuzetih obaveza u pravcu rodne ravnopravnosti	Slabo poznavanje engleskog jezika , što ometa pristup fondovima
Snaženje žena, koristeći veze u zajednici i znanje o potrebama;	Egocentričnost: Neki lideri su više koncentrisani na sopstvene

²⁷ MŽK, *MŽK Izveštaj o Praćenju Kodeksa Ponašanja & Plan za razvoj kapaciteta za članove*, Pristina: MŽK, 2013.

dosezanje do izolovanih žena do kojih verovatno ne mogu da dospeju drugi akteri	pozicije i platu nego na službu u korist građana; ovo obuhvata i zloupotrebu fondova, negativno utičući na imidž čitavog sektora
Saradnja sa vladom koja vodi do konkretnih promena, uključujući tu i one na opštinskom nivou (npr. javni transport za žene sa sela kako bi one putovale do škole ili radnog mesta)	Nedovoljna saradnja sa drugim akterima, uključujući tu i vladu, između ostalih organizacija
Rad sa muškarcima: Nešto od ovoga obuhvata kosovsku policiju, gradonačelnike, ministre, članove parlamenta i muškarce u njihovim zajednicama u pravcu transformacije rodni normi	Neke ženske organizacije ne uključuju dovoljno muškarce.
Strategija: Mada neki možda nemaju sopstvenu strategiju, mnogi žele da implementiraju zajedničku strategiju ženskih organizacija iz MŽK, što za cilj ima unapređenje kapaciteta ženskih organizacija; podizanje nivoa učestvovanja žena u politici i procesima odlučivanja; poboljšanje pristupa kvalitetnoj zdravstvenoj nezi; smanjenje nivoa rodnog nasilja; ekonomsko snaženje žena	Mnogima nedostaje jasna strategija . Takođe, mada je mnoštvo njih učestvovalo u stvaranju i složilo se da pomogne implementaciju strateškog plana MŽK, možda nisu aktivno uključene u njegovu implementaciju (npr. pokretanjem pitanja u sopstvenim zajednicama ili pridruživanjem naporima MŽK-a u zagovaranju)
Pravna ekspertiza: Neke aktivno učestvuju u izradi nacрта novih zakonodavnih akata iz rodne perspektive	

Prvo, ove kritike na neprecizan način homogenizuju ženske organizacije. Ovo je očigledno preko činjenice da kod nekih donatora se javlja neslaganje. Kao što je jedan rekao, „ženske organizacije su se razvile i postale strateške u odnosu na ono šta su one želele da postignu, od pružanja usluga do promovisanja ženskih prava“. Ženske organizacije su raznovrsne. Dok nekima nedostaju dugoročne strategije i stručnost, druge poseduju veoma jasne strategije koje su ojačane sa više od decenije stručnosti u njihovom sektoru (videti Odeljak 4).

Odeljak 4. Organizacije za ženska prava sa stručnošću zasnovanom na konkretnim pitanjima

Službenici vlade i mediji žalili su se donatorima da ne mogu da nađu žene u organizacijama civilnog društva sa dovoljno stručnosti koje bi mogle da pruže svoj doprinos političkim debatama. Ovaj deo želi da se bavi ovom vrstom informativnog jaza i praznine identifikujući organizacije za ženska prava koje su sposobne da pruže ekspertski doprinos, često zasnovan na iskustvu koje je veće od desetogodišnjeg.

Organizacije	Lokacija	Ekspertiza
Kosovski rehabilitacioni centar za žrtve torture; Medica Kosovo	Priština; Đakovica	Profesionalno psihološko savetovanje u vezi sa rodnim nasiljem i traumama, uključujući tu i seksualno nasilje tokom rata
Mreža ženska Kosova	Priština; 103 člana širom Kosova	Učestvovanje žena u politici; prevencija i zaštita od nasilja u porodici; rodna analiza; zagovaranje; umrežavanje; podizanje nivoa svesti na nacionalnom nivou; grante, i budžetska davanja sa rodnim pitanjem u vidu
Majčin poziv	Đakovica	Nestala lica: zagovaranje i psihološka podrška porodicama
Zaštiti žrtve, spreči trafikung	Priština	Prevenција trafikunga i zaštita osoba koje su bile žrtve trafikunga
Koalicija skloništa (sedam skloništa)	Širom Kosova	Zaštita lica koja su trpela rodno nasilje, naročito nasilje u porodici; sklonište; zanatska obuka; edukacija; zdravstvena nega; pravni saveti
Norma, asocijacija žena pravnika	Priština	Pravna pomoć; pravna analiza iz rodne perspektive; monitoring sprovođenja zakona i politika
Njeno doba (She-Era), asocijacija poslovnih žena	Đakovica / Priština	Ekonomsko snaženje žena i rodno usklađivanje sa politikama ekonomskog razvoja
Kosovski centar za rodne studije	Priština	Analiza politika i strategija iz rodne perspektive: rodno usklađivanje sa obrazovnim sistemom, politikom, finansiranjem iz EU, javnim službama i politikama protiv seksualnog uznemiravanja
Jeta-Život	Priština	Prevenција raka, podizanje nivoa svesti, reforma politike, i savetovanje za pacijente i njihove porodice
Vita-Život	Priština	Odbrana i vođenje računa o potrebama starih lica
Asocijacija žena farmera Kruše	Kruša	Ekonomski razvoj žena sa sela, naročito u vezi sa poljoprivredom
Otvorena vrata	Priština	Razvoj kapaciteta za sposobnost žena da prodaju svoje rukotvorine; marketing
Žene za žene sa invaliditetom	Prizren	Prava žene sa invaliditetom

Zaista, organizacije kojima nedostaje jasna strategija trebalo bi da budu ohrabrivane (i ponekad pomagane) da razvijaju jasne strateške ciljeve pre nego što budu dobijale značajne fondove. Međutim, organizacije za ženska prava koje imaju jasne strategije i ekspertizu u pravcu unapređenja ženskih prava i rodne ravnopravnosti treba da budu pomagane. Možda organizacije za ženska prava mogu poboljšati i svoje odnose sa javnošću, bolje iskazujući i pokazujući svoju strategiju i ekspertizu donatorima.

Drugo, kritikovanje ženskih organizacija za učestvovanje u inicijativama koje pokreću donatori je u određenoj meri nefer, imajući u vidu samu prirodu finansiranja. Organizacije za ženska prava koje žele da sprovedu sopstvenu strategiju često se bore sa tim da obezbede finansiranja za stvari koje su identifikovale kao prioritete (videti Poglavlje 2). Prioriteti u finansiranju koje nameću donatori i kratkoročno finansiranje (za periode od jedne do maksimalno dve godine) ograničavaju sposobnosti mnogih ženskih organizacija da ostanu usredsređene na svoje strategije ili oblast stručnosti. Neki aktivisti se žale da ako nemaju uticaja na aktivnosti koje su izvan njihovih prioriteta, one neće postojati zbog toga što donatori ne nude finansiranje za njihove prioritete. Mogućnosti postoje za organizacije za ženska prava da upućuju donatore u smislu svojih strategija, prioriteta, i dobro dokumentovanih dokaza o potrebama za njihove planirane intervencije.

„Trebalo bi obaviti mnogo dobrog rada na edukaciji donatora i kultivisanju edukacije među donatorima tako da potreba bude shvaćena unutar svog konteksta, a ne samo da se razume, već i podržava.“ – Donator

U duhu delotvornosti pomoći, njene efikasnosti, i menadžmenta zasnovanog na rezultatima,²⁸ donatori sve više traže dokaze da njihov izbor finansiranja predstavlja najdelotvorniji i najefikasniji način u postizanju rezultata. Ovo je pošteno: donatori moraju opravdati

²⁸ Videti: Komitet za pomoć u razvoju (OECD) „Principi evaluacije pomoći za razvoj“ (“Principles for Evaluation of Development Assistance”), Pariz: OECD, 1991, i “DAC Criteria for Evaluating Development Assistance”).

svojim partnerima, obično vladama, pojedincima i/ili poreskim obveznicima, zašto je kontinuirana politička podrška vredna napora. Donatori se stoga obraćaju grupama koje finansiraju, tražeći dokazane rezultate. Oni mogu i oklevati da podržavaju grupe koje ne iskazuju jasne rezultate.

„Sve je teže i teže prikupljati fondove. Moramo biti spremni da objašnjavamo i obrazložimo svoj slučaj kada god imamo potrebu za podrškom za ženske organizacije.“ - Donator

Demonstriranje uticaja unutar ograničenog vremenskog roka trajanja projekta predstavlja ozbiljan izazov i problem za organizacije za ženska prava širom sveta zato što, najpre, promena rodnih normi ili uvođenje politika u pravcu rodne ravnopravnosti zahtevaju puno vremena; retko ovakve promene mogu da se odigravaju unutar (tipično) jednogodišnjeg projekta. Dalje, socijalne promene kao što je promena rodnih normi, vidljivo su teške za merenje, naročito kada su resursi ograničeni. Možda kao rezultat ovih promena, intervjui nagoveštavaju da većina donatora na Kosovu nema dovoljno informacija i znanja o radu koji organizacije za ženska prava čine i o uticaju koji one imaju i koji su imale tokom poslednjih 13 godina.

Organizacije za ženska prava, rekli bismo, mogu da obavljaju bolji posao u komunikaciji sa donatorima (uključujući tu i vlade i njihove sopstvene zajednice) u vezi sa tim kako ljudske i finansijske investicije njihovih partnera stvaraju socijalne promene tokom proticanja određenih vremenskih perioda.²⁹

U isto vreme, donatori mogu razmatrati svoje sisteme monitoringa i ocenjivanja, obezbeđujući tako da indikatori budu i praktični i precizni radi merenja dugoročnih socijalnih promena. Jedan donator je rekao:

Donatori treba da prepoznaju svoju odgovornost u evaluaciji dugoročnih efekata njihove podrške na zbirnom nivou. Ovo ne želi samo na dobitnicima grantova, što može biti nemoguće pošto su oni pojedinačni akteri koji često izvode

²⁹ Žene aktivist širom sveta traze da se izmeri uticaj. Videti AWID, 2013, str. 130.

samo kratkoročne projekte. [Takođe,] svi akteri bi trebalo da prihvate da se rezultati postižu na mnogim nivoima, od individualnih (npr. promena ponašanja), do zajednica (npr. ljudi preduzimaju određene akcije zajedno), kao i na višim nivoima (npr. OCD se pozivaju na odgovornost, unapređuju implementaciju, i utiču na zakone i uredbe). Sa svih nivoa, do promena u društvu može doći na duže staze.³⁰

Za zaključak, ovo poglavlje želelo je da „iznese i utvrdi slučaj“ za podršku rodnoj ravnopravnosti i ženskim pravima. Mada su donatori skloni tome da se slažu da je ovakva podrška važna za razvoj Kosova, mnogi nastavljaju da tragaju za najboljom strategijom. Ženske organizacije bi trebalo da budu „prirodni partneri“. Mada neke organizacije imaju svoje slabosti, one, kao i ostale, poseduju ekstenzivnu stručnost u vezi sa konkretnim pitanjima, iskustvo u zagovaranju, snažne mreže, veze sa različitim zajednicama radi podizanja nivoa svesti, kao i profesionalne usluge u odsustvu funkcionalnih državnih programa. Strategije koje obuhvataju podršku za ženske organizacije, državu i privatni sektor, najverovatnije će dati doprinos promenama koje donose najviše transformacije. Aktivisti za ženska prava širom sveta se pozivaju radi poboljšanja indikatorima kojima se odmerava uticaj.³¹

Teoretski, više finansijskih fondova bi bilo na raspolaganju, rekli su neki donatori, ako bi ženske organizacije demonstrirale jasnije dugoročne strategije, ekspertizu zasnovanu na konkretnim pitanjima, kao i njihov uticaj. U isto vreme, ukoliko donatori finansiraju inicijative bazirane na potrebama (a ne samo one koje pokreću donatori) i ukoliko žele da podrže organizacije koje imaju jasne strategije, one treba da slušaju one potrebe organizacija koje su identifikovane i da uspostave mehanizme finansiranja koji će pomoći organizacijama u implementaciji njihovih strategija. Donatori mogu razmatrati postojeće sisteme monitoringa i evaluacije u pravcu boljeg i kvalitetnijeg uticaja merenja u protoku vremena.

³⁰ Komentar pri objavljivanju inicijalnih nalaza, 2 Septembar 2013.

³¹ Videti AWID, 2013, str. 24.

Poglavlje 2. Gde je novac?

Ovo poglavlje preispituje „gde je novac za ženska prava?“ Pre nego što se izlože nalazi istraživanja, ovde se najpre razmatraju neki od izazova u prikupljanju i analizi podataka. Potom se preispituje finansiranje koje se odnosi na rodnu ravnopravnost i ženska prava na Kosovu, a za čim sledi finansiranje ženskih organizacija u konkretnijem smislu.

Neodgovarajući sistemi za praćenje potrošnje

Procenjeno je da je na Kosovu 2005. godine postojalo 377 međunarodnih agencija.³² Mnoge su od tada otišle. Nekolicina njih je održavala svoje podatke u vezi sa finansiranjem koje su pružali Kosovu pre 2008. godine. Neki donatori su rekli da nemaju ljudske resurse na raspolaganju da bi odgovorili na zahteve za informacijama koje se odnose na prethodna finansiranja. Druge su odbile da pruže takve informacije, jer je to „poverljivo“.

„Mi nemamo ljudstva da bismo vam pružali takve informacije.“ – Donator

Identifikovanje grantova danih ženskim organizacijama pokazalo se lakšim nego postizanje merljivih procena fondova u pravcu rodne ravnopravnosti u širem smislu. Donatori lako mogu kvantifikovati programe koji se usredsređuju samo na unapređenje rodne ravnopravnosti ili ženskih prava (npr. bavljenje nasiljem u porodici ili unapređenje političkog učestvovanja žena). Međutim, donatori se bore da bi procenili finansiranje u okviru programa ili projekata koji obuhvataju rodno usklađivanje. Oni se takođe suočavaju sa teškoćama u kvantifikaciji operativnih troškova. Kako je jedan donator prokomentarisao:

Molimo, imajte na umu da navedene sume pokrivaju samo specifične rodne i/ili projekte koji se odnose na žene i njihove aktivnosti, a ne aktivnosti koje mogu indirektno uticati na rodnu ravnopravnost, kao što su one koje se bave monitoringom, izveštavanjem i zagovaranjem u vezi sa

³² NVO Kancelarija za registraciju, 2005.

implementacijom zakona, politika i akcionih planova, ili pak radionice za trening/zagovaranje gde nije bilo specifičnih ženskih tema koje su obrađivane i kanalisane. Ovde takođe nisu obuhvaćeni administrativni troškovi i troškovi za osoblje.

Naročito nakon što se programi završe, donatori ne mogu izračunati procenat vremena koje je osoblje provelo u unapređivanju rodne ravnopravnosti u okviru šireg projekta koji se bavi ekonomskim snaženjem, na primer. Niti mogu da ocene procenat kirije, komunalija, komunikacija i/ili transporta koji su korišćeni za unapređenje rodne ravnopravnosti.

„Ponekad to nije direktna finansijska podrška, već indirektna, i to je veoma teško za merenje. Ne radi se samo u ugovorima. ... Mi takođe, na primer, šaljemo ženske organizacije da stiču iskustvo širom sveta.“ – Donator

Donatori ne poseduju indikatore za merenje finansijskih ulaznih veličina koje se odnose na kvote za učestvovanje žena u širim programima.

Dovoljno je reći, većina donatora koji su intervjuisani za ovo istraživanje rekla je da proračun njihovog finansijskog doprinosa za unapređenje rodne ravnopravnosti na Kosovu ispada težak, nekompletan ili neprecizan. Imajući u vidu ove izazove, istraživački tim

„Težimo tome da kanališemo i uskladimo polove unutar projekata. Zato budžetski iznosi ne mogu biti razdvajani.“ – Donator

zaključio je da procenjivanje ukupnih sredstava izdvojenih za rad u pravcu rodne ravnopravnosti je praktično nemoguće.

Ovaj izveštaj takođe ne ulazi u detalje koji su donatori davali više sredstava. Prvo, na osnovu gore pomenutih ograničenja u pristupu podataka, istraživački tim ne može da načini pravičnu, preciznu procenu. Drugo, istraživački tim želi da ispoštuje svoje obećanje o poverljivosti, što je nama omogućilo da nam neki donatori dostave informacije.

Imajući sve ove teme na umu, u okviru analize koja sledi, istraživački tim je posebno obeležio oblasti u kojima su podaci nekompletni ili potencijalno neprecizni. Imajući u vidu praznine među dostupnim podacima, izgleda verovatno i ispravno reći da su donatori izdvajali dodatna sredstva za rodnu ravnopravnost i ženska prava preko onih koja su izložena ovde.

Poboljšanje sistema prikupljanja podataka i više volje među donatorima da razmenjuju informacije o prethodnim troškovima bi omogućili detaljniju analizu u budućnosti. Ukoliko donatori žele da usklade i kanališu odnos među polovima putem svojih aktivnosti, oni bi trebalo da primenjuju budžetiranje koje je osetljivo u odnosu na polove, kao i da obezbede da imaju uspostavljene sisteme za izračunavanje finansijskih troškova koji se od nas odnose na rodnu ravnopravnost.

Finansiranje u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava

Jedan od izvora informacija o finansiranju u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava jeste i vladina evidencija o Pomoći za razvoj u inostranstvu (*Overseas Development Aid* - ODA). Između 2001 i 2013, Kosovo je dobilo ukupno 1.187.302.464 € u ODA. Približno 1,95% otišlo je ženskim organizacijama.³³ Mada detaljni podaci o ODA nisu bili na raspolaganju za sve godine, podaci iz tri godine mogu biti ilustrativni.

ODA ima izveštaje po sektorima i pod-sektorima. U 2005, procenjenih 22.587.360 € bilo je potrošeno na sektor „demokratije, ljudskih prava i civilnog društva“, što je iznosilo 11.3% ODA.³⁴ Ovo je bilo distribuirano prevashodno za manjinska prava (27%). Razvoj NVO i civilnog društva dobio je 24% a pitanja polova 8% (€2.045.040). EU, SAD, Švedska, Švajcarska i Holandija dali su najveće

³³ Ministarstvo za evropske integracije, *ODA izveštaj: AMP Razvojni partneri po sektorima*, Priština: 2012. Ovo je takođe evidentirano i u godišnjim izveštajima ministarstva.

³⁴ Ministarstvo finansija, *Izveštaj o aktivnosti donatora na Kosovu 2005*, Priština: 2006, str. 34.

iznose pomoći, prema podacima Ministarstva za evropske integracije. Projekti koji se odnose na rodna pitanja fokusirali su se na podizanje svesti u lokalnim institucijama i na „pomaganje razvoju leaderskih veština žena na rukovodećim pozicijama radi većeg uticaja na javnu politiku iz perspektive pitanja polova.” Takođe je postojala podrška od Nacionalnog akcionog plana za rodnu ravnopravnost. Finska je finansirala najveći projekat koji se odnosi na polove u ovom sektoru, obezbeđujući 1 milion € za uključivanje ženskih organizacija u prevenciju i rešavanje posledica trafikinga – trgovine ljudima.

Podaci ODA ukazuju na značajno opadanje količine finansija koje se odnose na rodnu ravnopravnost tokom godina koje su usledile.³⁵ U 2009, ukupni iznos finansiranja u pravcu rodne ravnopravnosti bio je 111.970 € ili 0,33% sveukupnog ODA. U 2010, finansiranje u pravcu rodne ravnopravnosti činilo je samo 1,85% ili €1.337.132 od ukupnih 74.545.608 €.

Međutim, podaci ODA su nekompletni i nesređeni. Na primer, u 2009. godini samo su 2 donatora prijavila da je njihovo finansiranje bilo usmereno u pravcu rodne ravnopravnosti. Opet, ovo istraživanje pokazuje da je tu pomoć te godine davalo njih nekoliko. Dalje, podaci AMP ne prate dosledno potrošnju koja se odnosi na rodnu ravnopravnost. Niti, pak, godišnji izveštaji na Internet stranici AMP koriste doslednu metodologiju izveštavanja, što otežava upoređivanje finansiranja rodne ravnopravnosti od godine do godine. Od sedam godišnjih izveštaja, samo tri sadrže podatke o finansijama za ženske organizacije ili inicijative u pravcu rodne ravnopravnosti. Ministarstvo za evropske integracije bi trebalo da zahteva mnogo doslednije izveštavanje o finansiranju za rodnu ravnopravnost.

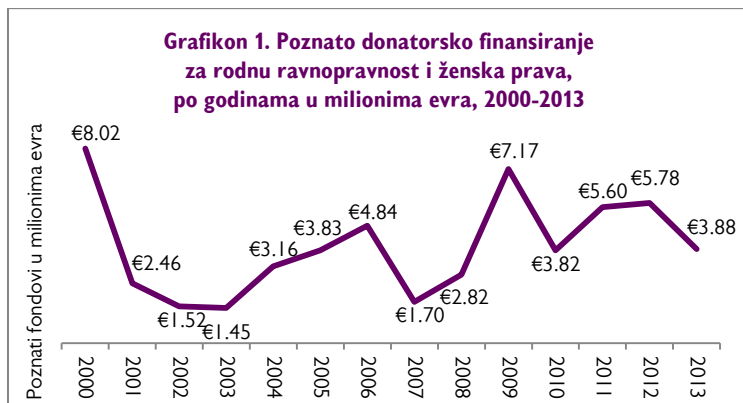
Većina donatora sa kojima se razgovaralo za ovo istraživanje bili su svedoci toga da je između 2008. i 2012.

„Imali smo dobru strategiju za prikupljanje donacija, bolje reći, dobar rukovodeći tim koji je prikupljao sredstva. Ovo nije dolazilo samo od bilateralne pomoći, već i od Tematskih fondova preko Njujorka.“ – Donator

³⁵Ministarstvo za evropske integracije, *Izveštaj o aktivnosti donatora na Kosovu 2009*, Priština: 2009, str. 34.

godine postojao porast finansiranja u pravcu rodne ravnopravnosti na Kosovu. Oni ovaj porast pripisuju novim politikama koje zahtevaju rodno usklađivanje u svim programima i aktivnostima, aktivnom prikupljanju fondova i zainteresovanosti donatora. “Ambasade na Kosovu imaju povišen nivo zainteresovanosti za ravnopravnost polova, naročito Holandija, Finska, Norveška i Švedska,” rekao je jedan donator.

Izgleda da ovo istraživanje potvrđuje ovako povećanje, posle čega je usledilo opadanje u 2013. godini (vidi grafikon 1). Grafikon obuhvata podatke koje je dostavilo 20 od 40 kontaktiranih donatora, kao i podatke iz izveštaja AMP. Većina donatora pružila je kompletnije podatke za period 2008. do 2012. Opadanje u finansiranju u 2007. i 2008. godini može se delom pripisati činjenici da su nedostupni podaci AMP za te godine. Ukupno, između 2000. i 2014 donatori su odvojili najmanje 57.180.605 € za inicijative u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava.

Što se tiče specifičnih pitanja, donatori su pružili značajnu podršku za postkonfliktnu i humanitarnu pomoć neposredno nakon rata, ukupno 8.623.645 €. Između 2000. i 2014, finansiranje za žensko liderstvo i snaženje žena dobilo je najviše sredstava, ukupno 15.032.177 € (vidi grafikon 2). Anti-trafiking (6.565.074 €) i druge inicijative za borbu protiv rodno zasnovanog nasilja, naročito nasilja u porodici

(5.111.717 €), takođe su dobili značajnu podršku. Sa početkom u 2006, donatori su izdvajali sredstva za unapređenje implementacije rezolucije SB UN 1325 O ženama, miru i bezbednosti. Ostala pitanja koja su bila pokrivena sa najmanje 1,9 miliona € obuhvataju zdravstvo, stvaranje prihoda, ekonomsko snaženje žena i edukaciju. Pravna pomoć, ravnopravnost polova (u širem smislu), ženska prava kao ljudska prava, kao i profesionalna obuka, dobili su ukupno preko 1 milion € tokom ovog vremenskog perioda. Donatori su dali uporedno manje fondova za inicijative koje su se specifično fokusirale na političko angažovanje žena, žene u medijima, reproduktivna i seksualna prava, LGBT prava, prava žena sa invaliditetom, međuetničku saradnju, ekološka prava i pravosuđe, ekonomska, radna, socijalna i kulturna prava, prava u vezi sa imovinom i nasleđivanjem, kao i na umetnost.

Mada su donatori generalno saglasni da je finansiranje rodne ravnopravnosti i ženskih prava „veoma važno“, samo je 5 od 40 donatora koji su učestvovali u ovoj studiji (14%) imalo *zasebne fondove* naznačene *precizno* za unapređenje rodne ravnopravnosti ili ženskih prava. Daleko više uobičajen bio je „klasični“ pristup, gde su retko kada postojale posebne budžetske linije.³⁶

Gledajući unapred, donatori su skloni tome da veruju da će finansiranje koje se odnosi na rodnu ravnopravnost ostati uglavnom na doslednom nivou u 2014. (naravno, za neke to znači da ih neće ni biti). Međutim, mali broj donatora ima konkretne planove. U vreme obavljanja ovog istraživanja, neki su u procesu razvijanja i izrade srednjoročnih do dugoročnih strategija za njihovu sveukupnu pomoć na Kosovu. Drugi, kao što su agencije UN, čekaju odluke sopstvenih donatora u vezi sa projektima koje su podneli ili planiraju da podnesu. Ono što zabrinjava jeste činjenica da većina najvećih donatora ne zna precizno ni iznos niti vrstu budućeg finansiranja za rodnu ravnopravnost ili ženska prava.

Finansiranje za ženske organizacije

Finansiranje u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava ne znači da je to obavezno jednako finansiranju za organizacija za ženska prava. Samo, procena je, 39% od svih poznatih donatorskih fondova odvojenih za programe rodne ravnopravnosti i ženskih prava na Kosovu, otišlo je ženskim organizacijama.³⁷ U više programa u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava, ženske organizacije nisu dobile nikakva sredstva. Umesto toga, tu su međunarodne organizacije ili programi koji se sprovode preko ugovarača. „Mi vrlo malo radimo sa organizacijama“, rekao je jedan donator, „veće radije težimo tome da većinu aktivnosti implementiramo direktno koristeći sopstveno osoblje.“ Uz opadanje nivoa pomoći, što se dešava širom sveta, AWID slično zaključuje da

„Međunarodne organizacije često uzmu meso, a ženskim organizacijama bace koske.“ – OCD

³⁶ Za diskusiju o rodnom usklađivanju, vidi poglavlje 3.

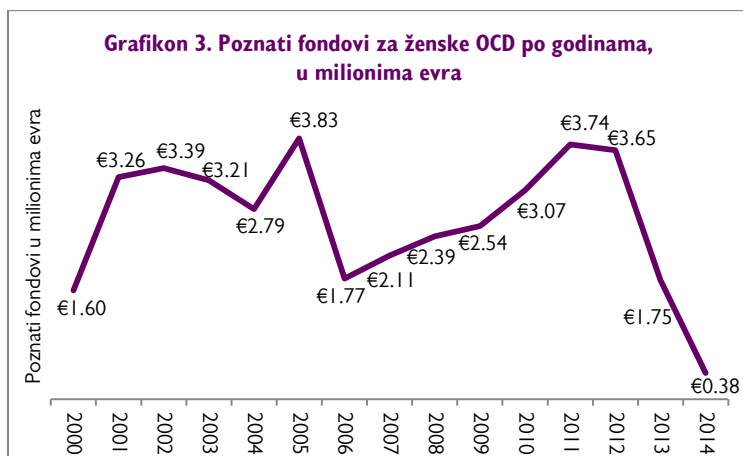
³⁷ Proračun istraživačkog tima na osnovu informacija dobijenih od 17 donatora (2013).

međunarodne organizacije teže tome da sopstvene operativne troškove postavljaju kao prioritete u odnosu na grantove za OCD.³⁸

Ovakav pristup prkosi Pariskoj deklaraciji, u kojoj se donatori slažu da „izbegavaju, u najvećoj mogućoj meri, stvaranje posvećenih struktura za svakodnevno upravljanje i implementaciju projekata i programa koji su finansirani putem primanja donacija.“ Ovde bi kosovske institucije i organizacije trebalo da budu uključene u direktnu implementaciju inicijativa, u pravcu preuzimanja vlasništva nad projektima, razvoja kapaciteta i efikasnosti.

Finansiranje ženskih organizacija kroz vreme

Ukupno, između 2000, i 2014. godine, ženske organizacije dobile su najmanje 39.691.148 €. Grafikon 3 prikazuje sve poznate fondove dodeljene ženskim organizacijama tokom ovog perioda, u milionima evra.³⁹

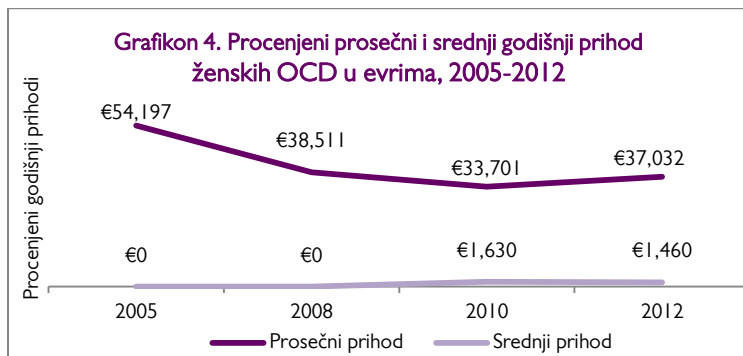
³⁸ AWID, 2013, str. 37. Oni takođe napominju da je pojačano finansiranje žena i devojaka dovelo do toga da „drogi akteri iz civilnog društva proširuju svoj rad sa ženama i devojka, mada ne uvek iz perspektive ženskih prava” (str. 9).

³⁹ Nalazi proizilaze iz istraživanja ženskih OCD, intervjua sa donatorima i pregleda postojećih dokumenata. Podaci su proveravani i pročišćeni za ponavljanje.

Odmah nakon rata, Kosovo je jasno doživelo „višak donacija,“ kako je rekao jedan predstavnik OCD. Priliv humanitarne pomoći, posebno Kosovske ženske inicijative za ženske organizacije, doveo je do značajnog porasta u finansijama u odnosu na period pre rata. Dokazi govore da su dodatni fondovi prevazilazili ono što je prikazano ovde, naročito u 2000, 2001. i 2004.

Grafikon 3 ukazuje da je, nakon početne podrške, pomoć opadala između 2001. i 2004. Za vrh grafikona u finansiranju 2005. godine može se reći da ide na račun tri neobično velika granta za dva skloništa (sigurne kuće) i za još jednu organizaciju. Finansiranje je potom opalo u 2006, ponovo se uzdižući sve do 2011. Novi fondovi od Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava EU (EIDHR), u kombinaciji sa nekoliko novih inicijativa za borbu protiv rodno motivisanog nasilja, doprineli su porastu sveukupnih fondova za sektor između 2008. i 2011. Od 2011. godine fondovi su u opadanju.

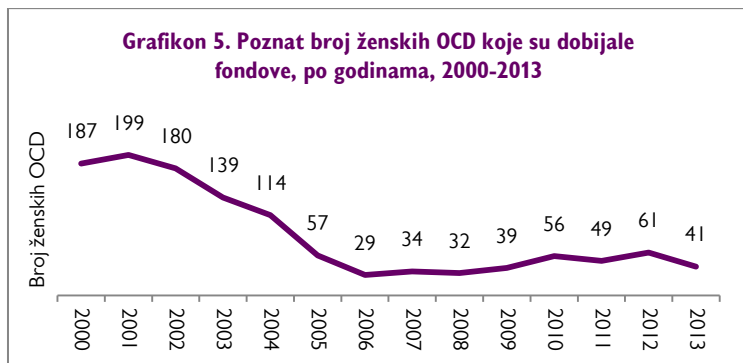
Većina anketiranih organizacija (65%) je zaista rekla da su svedoci „drastičnog pada“ u finansiranju od 2008.⁴⁰ U proseku, izgleda da je organizacioni prihod opao između 2008. i 2012. (vidi grafikon 4). Podaci koje je dostavilo 66 od anketiranih ženskih organizacija govore da je prosečan godišnji prihod u ovom sektoru opao sa 54.197 € u 2005. na 33.701 € u 2010.

⁴⁰ Donatori takođe primećuju opadanje u finansiranju ženskih organizacija, mada par njih smatra da je to u porastu, a neki ne znaju.

Globalno istraživanje AWID-a iz 2011. godine, gde je učestvovalo preko 1.000 ženskih organizacija, ukazuje na „umeren rast“ u prihodima organizacija: „srednji godišnji prihod se udvostručio između 2005. i 2010, dostigavši 20,000 US \$“ (15,870 €).⁴¹ Na Kosovu, srednji prihod izgleda da je blago porastao od 0 € u 2005. (kada 18 organizacija nije primilo nikakav prihod) na 1,630 € u 2010. Značajna razlika između prosečnog i srednjeg prihoda ilustruje disparitet u godišnjem prihodu među ženskim organizacijama. Dok više organizacija nije primilo nikakav prihod nekih godina, nekoliko njih je imalo značajne prihode (do 527.304 € za jednu OCD u 2005).

Broj organizacija koje dobijaju grantove izgleda da je takođe opao vremenom (vidi grafikon 5). U 2001, za najmanje 199 ženskih organizacija se zna da su dobile fondove, dok je samo 41 ženska organizacija dobila sredstva u 2013.

Sveukupno, podaci govore da se broj podobnih ženskih organizacija smanjuje, sa nekoliko jačih organizacija koje mobilisu ogromnu većinu resursa. Predstavnik jedne organizacije je objasnio:

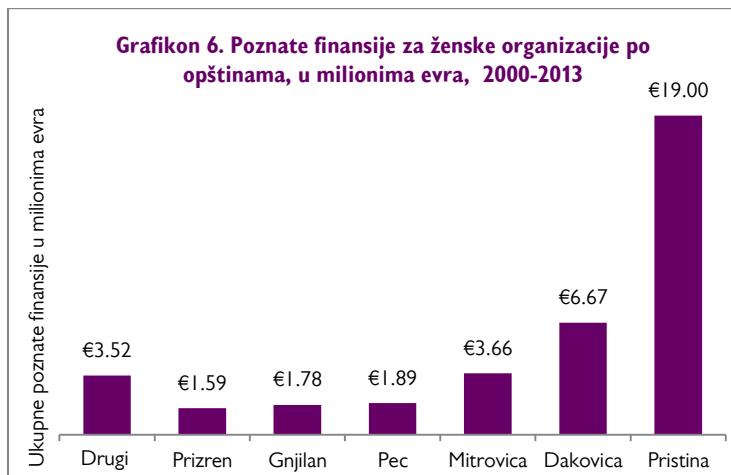
„Lično mi smo bili bolje pomagani od 2003. i 2008. ali donatori sada traže bolju implementaciju projekata i profesionalni učinak.“ – OCD

⁴¹ AWID, str. 16. Srednji je „srednji broj“ u uzorku.

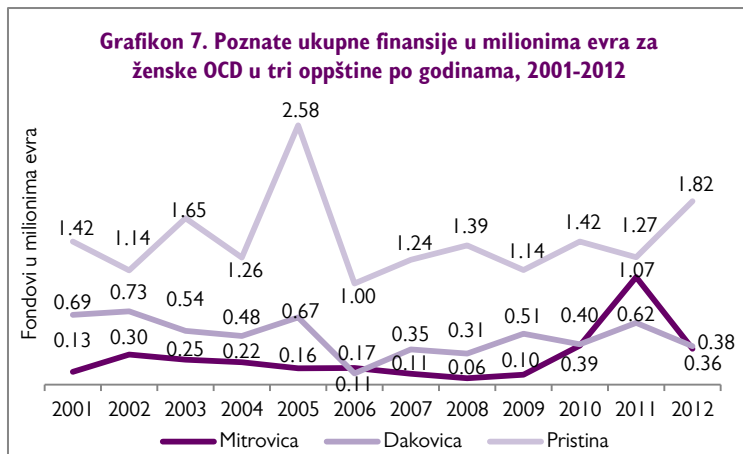
Finansiranje je poraslo [od 2008.], ali broj organizacija koje dobijaju ta sredstva je mali. Neke organizacije imaju bolji učinak, ali su brojčano male. Druge nisu dobijale fondove i izgubile su veru.

Dok su neke organizacije nezadovoljne postojećom klimom za donacije, drugima se dopadaju stroži kriterijumi, od kojih će oni verovatno imati koristi: „Kriterijumi za apliciranje su veoma selektivni, što je činjenica koja me čini zadovoljnim,“ rekao je predstavnik OCD. Više malih, novijih i ruralnih organizacija žalilo je zbog onoga što oni smatraju pristrasnošću u donatorskom finansiranju, u korist organizacija iz Prištine. „Mnoge ruralne organizacije su nestale,“ rekla je jedna. „Donatori su više fokusirani na veće organizacije koje imaju veći kapacitet u svom radu. Oni su naročito fokusirani na centar i proces odlučivanja.“

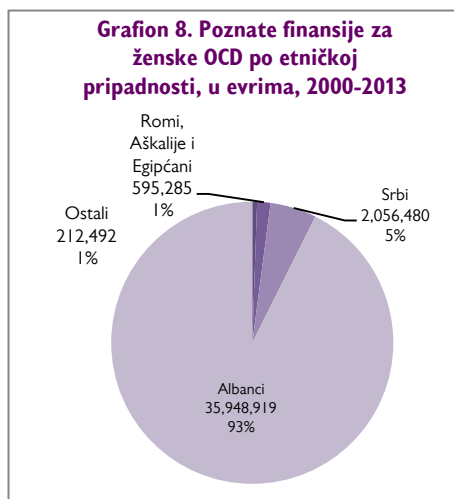
Istina je, oko 50% od svih poznatih donacija koje su davane ženskim grupama između 2000. i 2013. godine izgleda da je otišlo u ruke organizacija sa sedištem u Prištini (vidi grafikon 6). Mada su ove organizacije sa sedištem u Prištini, više njih je svoje inicijative implementiralo u drugim opštinama.

Od 2010, ženske organizacije koje rade u Mitrovici doživele su značajan porast u finansiranju (vidi grafikon 7).

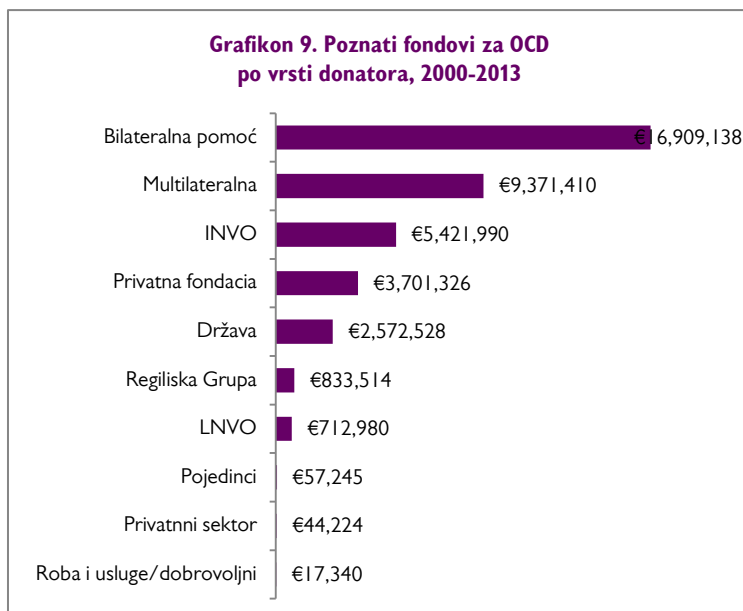
„Donatori su usredsređeni na Mitrovicu,“ rekla je predstavnica ženske organizacije. „Kada se radi o manjinama, oni daju samo srpskoj manjini.“ Zaista, uporedno posmatrano, organizacije koje vode žene iz bosanske, romske, aškalijske, egipatske, turske i goranske zajednice

zajedno su dobile ograničene resurse u poređenju sa svojim albanskim i, ponekad, srpskim kolegama (vidi grafikon 8). Grafikon prikazuje iznos sredstava koja su data organizacijama koje vode lica iz datih etničkih zajednica. Međutim, nekoliko organizacija koje vode Albanke sarađivalo je sa i/ili sa ciljanim ženama iz drugih

etničkih grupa kroz svoje programe.⁴²

Između 2000. i 2013, ženske organizacije dobile su procenjenih 43% od ukupnih prihoda od bilateralnih donatora (npr. ambasade, strane vlade), koje su ponekad distribuirale međunarodne organizacije. Kako grafikon 9 pokazuje, 24% od svih prihoda došlo je od multilateralnih tela (npr. agencije UN, EU), 14% od međunarodnih nevladinih organizacija (MNVO), 9% od fondacija, 6% od Vlade Kosova, 2% od drugih lokalnih NVO sa Kosova, 2% od verskih grupa, i manje od 1% od privatnog sektora, pojedinaca ili kroz doprinos u robi ili uslugama.

Ženske organizacije na Kosovu dobijaju ogromnu većinu svojih fondova od međunarodnih donatora (približno 89%). Manje od 10% posto od anketiranih organizacija prijavilo je da su dobijale sredstva od pojedinaca, imovine, članarina ili profitnih aktivnosti. Tokom ovih 14 godina, samo je 17.340 € ukupnog prihoda proisteklo iz

⁴² Vidi Aneks 4, grafikon 19.

doprinosa u robi ili uslugama ili iz dobrovoljnih priloga. Međutim, iako je više organizacijama prijavilo značajan nivo dobrovoljnog učestvovanja, malo njih je to moglo da pretvori u brojeve u novčanom smislu. Vredi napomenuti, od ispitanih organizacija, njih 24% *nikada* nije dobilo sredstva ni od jednog donatora, ubrajajući tu i pojedince i vladina tela. Više njih prijavilo je da rade bez prihoda mesecima ili, čak, godinama.

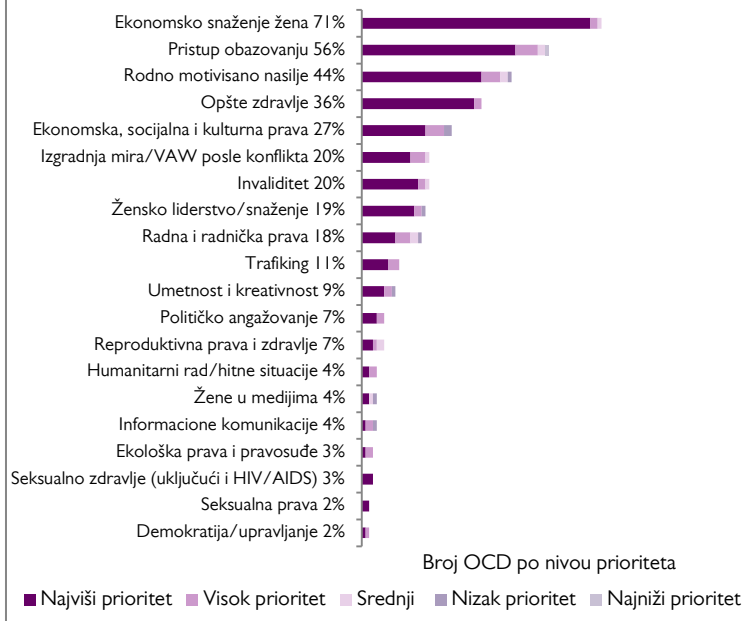
Ženske organizacije su počele da diversifikuju svoje izvore prihoda poslednjih godina (vidi grafikon 10). U proseku, organizacije su imale samo po 1,2 donatora u 2000, ali je ovo poraslo na 2,7 donatora u 2012. Neke organizacije su prijavile da su imale i do 10 različitih donatora tokom poslednjih godina. Ovo je često obuhvatalo lokalne biznise i vladine organe, pored međunarodnih izvora finansiranja.

Prioriteti u finansiranju organizacija i šta se finansira

Većina ispitanih ženskih organizacija (71%) smatra da je ekonomsko snaženje žena jedan od vrhunskih prioriteta (vidi grafikon 11). Više ženskih grupa je kao prioritet navelo pristup obrazovanju (56%), rodno motivisano nasilje, uključujući nasilje nad ženama i nasilje u porodici (44%), zdravlje (36%), i ekonomska, socijalna i kulturna prava (27%). Jedna petina ženskih organizacija kao prioritet navodi izgradnju mira i borbu protiv nasilja nad ženama (NNŽ) u konfliktnim/postkonfliktnim situacijama, prava žena sa invaliditetom, žensko liderstvo i jačanje i radna prava.

Grafikon 11. Pitanja postavljena kao prioriteta u ženskim OCD

Manji broj organizacija je kao prioritete utvrdio trgovinu ljudima (11%), umetnost i kreativnost (10%), političko angažovanje (7%), reproduktivna prava i zdravlje (uključujući i kontracepciju, abortus i zdravlje majki, 7%), humanitarni rad, žene u medijima, informatičke i komunikacione tehnologije (ICT), ekološka prava i pravosuđe, seksualno zdravlje (uključujući i HIV/AIDS), seksualna prava, demokratiju, upravu, mikrokredite, mikrofinansije, imovinska prava, prava nasleđivanja, budžetiranje sa uzimanjem rodnog elementa u obzir, kao i psihološku podršku. Interesantno je da u vreme ovog istraživanja nijedna ženska organizacija nije kao prioritet navela rad na poljima LBGT, zemljišnih prava, religije ili migracija.

Samo je 24% ženskih organizacija reklo da je njihov kompletan budžet u 2011. godini otišao na one teme koje su postavile kao prioritet. Nasuprot tome, 58% njih je reklo da nisu dobili *nikakve* fondove u 2011. u pravcu pitanja koje im je bilo prioritet. Neke organizacije smatraju da „donatori ne gledaju šta su prioriteti organizacije, već sami biraju prioritete.“

Većina fondova za ženske organizacije tokom poslednjih 14 godina (29% i najmanje 11.43 miliona €) otišla je u pravcu bavljenja nasiljem između polova, uključujući tu i nasilje u porodici.⁴³ Kako pokazuje grafikon 12, pomoć ženama da se izbore sa traumama i seksualnim nasiljem pretrpljenim za vreme rata (4.32 miliona €), žensko liderstvo i snaženje (2.79 miliona €), aktivnosti na stvaranju prihoda (2.75 miliona €), generalna organizaciona podrška (2.64 miliona €), i ženska prava kao ljudska prava (2.48 miliona €) dobili su od 11% do 6% sredstava. Sve ostale teme dobile su manje od 4% fondova distribuiranih ženskim organizacijama između 2000 i 2014.

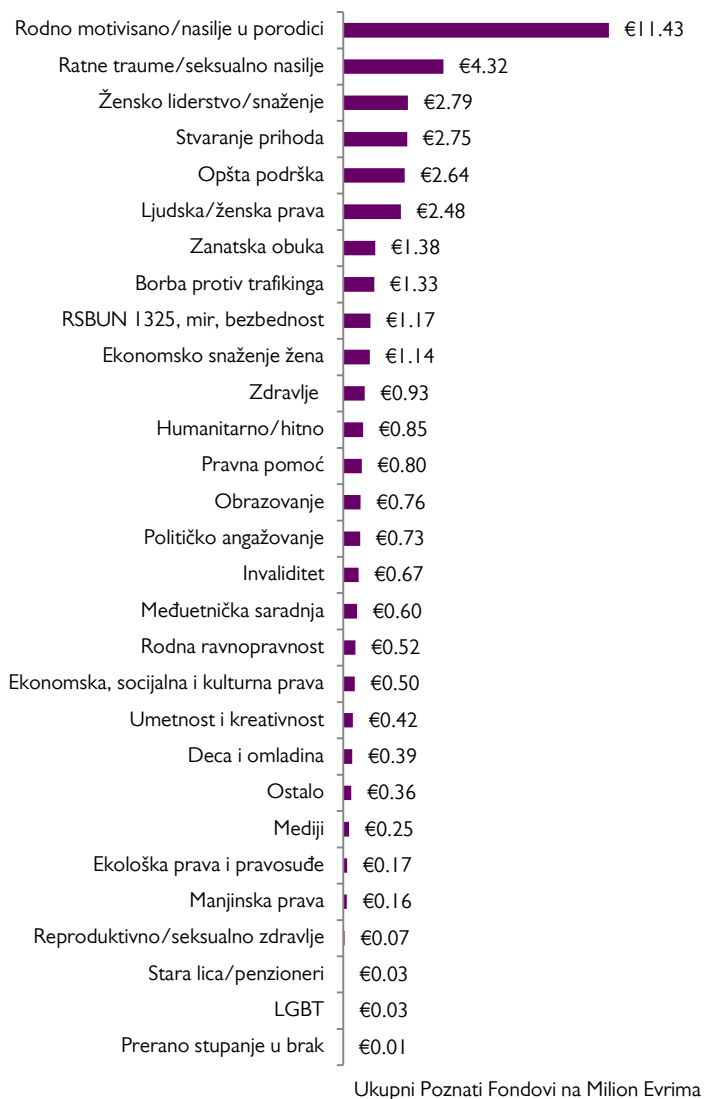
Odluka o izboru koja pitanja dobijaju finansiranje menja se vremenom. Nije iznenađenje da je humanitarna pomoć bila na raspolaganju odmah posle rata, ali je splasnula posle 2005.

Inicijative u pravcu bavljenja nasiljem između polova dobijale su sredstva, naročito od 2010. Podrška aktivnostima na stvaranju prihoda bila je na raspolaganju *en mass* tokom hitne faze (najviše preko Kosovske ženske inicijative), ali je značajno opala nakon 2002, rastući ponovo u 2011. godini sa fokusom na Mitrovici.

„Trudimo se da ostanemo u sitom sektoru duže vreme, u cilju kontinuiteta. Promene vidimo više kao evolutivne nego revolucionarne.“ - Donator

⁴³Vredno napomene je da se nekoliko tema prepliće. Neki programi, na primer, kombinuju psihološku pomoć, podršku ženama koje su trpele nasilje tokom rata, i aktivnosti na stvaranju prihoda. Istraživački tim je izabrao primarni cilj. Nisu ni svi fondovi predstavljeni, pošto najmanje pet velikih ženskih organizacija nije obelodanilo svoje finansijske podatke. Imajući u vidu njihove mandate, istraživački tim razvija pretpostavku da su dodatni fondovi otišli u pravcu bavljenja nasiljem u porodici, borbe protiv trafikinga, političkog angažovanja žena, kao i na aktivnosti za stvaranje prihoda.

Grafikon 12. Ukupno Poznati Fondovi na Milion Evrima za NOZ po cilju, 2000-2014

Mada su se fondovi koje organizacije dobijaju preklapali u par oblasti sa njihovim prioritetima (npr. rodno nasilje, izgradnja mira i žensko liderstvo), skoro svaka ispitana ženska organizacija izrazila je zabrinutost zato što nije dobila dovoljno fondova za pitanja koja smatraju za svoje prioritete.⁴⁴ „Mi se, kao i

**„Potrebe su veće ud
finansija koje mi
posedujemo.“ – OCD**

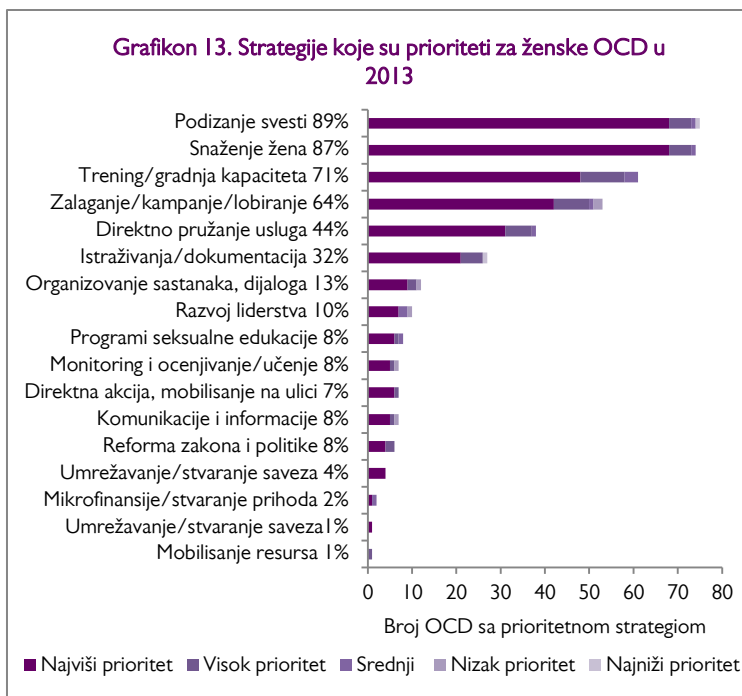
druge NVO, suočavamo sa problemima oko finansiranja,“ rekla je aktivistkinja. „Fondovi za žene su mali, i nemoguće je završiti svoje aktivnosti.“

Za neka pitanja kao što su porodično nasilje i borba protiv trafikinga, aktivisti za ženska prava naglašavaju da naročito vlada ima zakonsku odgovornost da poveća svoju finansijsku podršku. Jedna aktivistkinja je rekla, „Vlada je odgovorna i treba da napravi specijalni fond za ovaj problem. Zaštita žrtava ne treba da bude obaveza samo za NVO.“ Mada su institucije počele sa pružanjem finansijske pomoći za skloništa i sigurne kuće radi pomoći osobama koje su trpele nasilje suprotnog pola, aktivisti smatraju da je to i dalje nedovoljno.

Organizacije takođe smatraju da nemaju dovoljno fondova za svoje glavne strategije. Strategije koje većina ženskih organizacija stavlja na prvo mesto obuhvataju podizanje nivoa svesti (89% identifikuje ovo kao prioritet) i snaženje žena (87%) (vidi grafikon 13). više organizacija kao prioritete navodi trening, razvoj kapaciteta (71%), zalaganje, kampanje, lobiranje (64%), i direktno pružanje usluga (44%). Manje od jedne trećine kao prioritetne strategije navodi istraživanja, dokumentaciju, sastanke i razvoj liderstva.

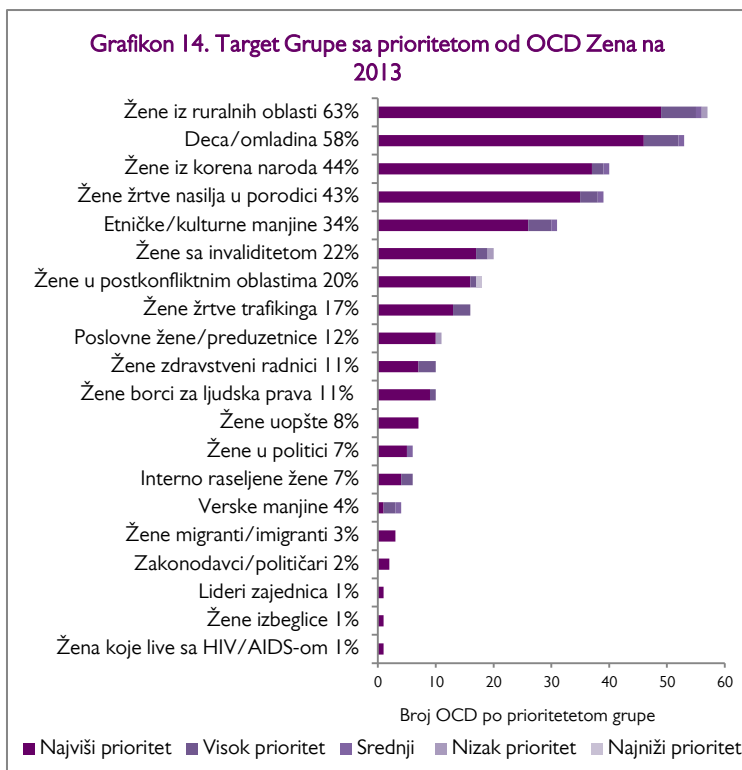
⁴⁴ Globalno istraživanje AWID-a ima slične nalaze (2013).

Grafikon 13. Strategije koje su prioritete za ženske OCD u 2013

Mada je više organizacija tokom intervjua naglasilo važnost njihovog članstva u MŽK, samo je 4% smatralo umrežavanje, a 1% izgradnju raznih pokreta za prioritetsne strategije. Imajući u vidu finansijski status većine organizacija, možda i nije iznenađenje što tek mršavih 1% smatra mobilizaciju resursa strategijom. Niti reforme zakona i politike (8%), komunikacije i razmena informacija (8%), ili preduzimanje direktnih akcija kao što su demonstracije (7%) ne predstavljaju prioritete za mnoge organizacije. Ovaj nalaz izgleda da stoji u jasnoj suprotnosti sa popularnošću zalaganja (64%), imajući u vidu da ove strategije mogu biti bitan sastojak delotvornog zalaganja. U svakom slučaju, 58% organizacija nije dobilo nikakva sredstva u 2011. godini za svoje glavne strategije, dok je 26% ispitanih koristilo sve svoje fondove na svoju glavnu strategiju.

Još jedan trend koji se ponavlja među ženskim organizacijama jeste da one ne dobijaju podršku za svoje prioritetne ciljne grupe. Kako pokazuje grafikon 14, 63% ženskih organizacija stavilo je prioritet na rad sa ženama u seoskim sredinama.

Međutim, izgleda da ove grupe spadaju u najmanje finansirane; 57% ženskih grupa čiji je prioritet rad sa ženama iz seoskih sredina nisu za njih dobile nikakva sredstva u 2011. Slično ovome, 58% ženskih organizacija smatra decu i omladinu ciljnom grupom, ali 63% od njih nije dobilo nikakve fondove za ovu grupu u 2011. Žene koje trpe nasilje u porodici su prioritet za 43% organizacija. Mada fondovi za ovo pitanju izgledaju dostupniji, 47% je ipak reklo da nisu dobili

nikakva sredstva za to u 2011. Sveukupno gledano, 53% ispitanika reklo je da nisu dobili nikakva sredstva za svoje prioritetne ciljne grupe u 2011, dok je 34% reklo da su svi njihovi fondovi otišli na rad sa prioritetnom ciljnom grupom.

Uticao opadanja u finansiranju

Smanjenje dostupnosti fondova tokom vremena značilo je da 43% ženskih organizacija u 2010. i 51% u 2012 nisu uspele da imaju svoj idealni, planirani budžet. U proseku, ove organizacije bile su u manjku za zapanjujućih 74% u 2010 i 80% u 2012.⁴⁵

Od 2008, 14% ženskih organizacija izgubilo je finansijsku podršku donatora koji su ih ili podržavali u prošlosti, ili su se obavezali da će im pružiti podršku u budućnosti, ali su se kasnije povukli. Kao rezultat, organizacije kažu da nisu mogle da realizuju aktivnosti i nisu mogle da isplate plate svom osoblju. U jednom od primera:

„Donator je želeo da radi sa bližim udruženjem u Prištini zbog loših puteva i zato je otišao.“ – OCD

Asocijacija *Žene za žene* je pomogla našoj organizaciji. Oni su tokom tri meseca za nas obezbeđivali opremu i učili su nas obradi drveta (košnice za pčele, drvene igračke za decu, stolovi i stolice za dvorište). Potom je organizacija *Žene za žene* otišla i odnela opremu za obradu drveta sa sobom.

Projekat koji je pružao ratom pogođenim i marginalizovanim seoskim ženama konkretne veštine uz pomoć kojih su mogle da zarađuju za život, odneo je preko 2.000 € vredna proizvodna sredstva, uključujući tu i opremu za obradu drveta, koja je za njihovo korišćenje novih veština od presudnog značaja. Bez proizvodnih sredstava ili garancije za bankarski kredit sa visokim kamatama, žene ne mogu da nadomeste ovu opremu, te stoga ne mogu da iskoriste svoje veštine da stvaraju prihod. One ostaju osiromašene, kao i razočarane zbog propuštene prilike. Povraćaj donatoru sredstava korišćenih za

⁴⁵ Samo su jedna organizacija u 2010, i dve u 2012 prevazišle svoj idealni budžet.

projekat je uobičajena stvar, ali može negativno da utiče na grupe koje donatori žele da podrže, kao što pokazuje ovaj primer.

Sve u svemu, 70% ženskih organizacija reklo je da nisu imale dovoljno sredstava u nekom trenutku svog postojanja. Kao rezultat ovoga, 30% od svih organizacija moralo je da smanji broj svojih zaposlenih; 42% je skraćivalo programe, projekte, i/ili aktivnosti; 51% je imalo svoje zaposlene koji su radili bez plata mesecima, pa čak i godinama; a 3% je privremeno ugasilo svoje organizacije. Dve organizacije nisu dobile sredstva od 2000. godine i rade na volonterskoj bazi od tada. Ženske organizacije su rekle da je nedostatak sredstava imao nekoliko drugih negativnih posledica po njihov rad:

- € Smanjenje organizacionih ušteda
- € Smanjena količina pružene pomoći
- € Smanjen broj žena smeštenih u sigurne kuće
- € osoblje primorano da koristi svoje lične resurse (npr. sopstvena vozila)

Zbog nedovoljnih finansija, 36% ženskih organizacija bilo je u opasnosti od gašenja. „Nismo mogli da platimo svoje račune za struju i morali smo da prestanemo sa radom, jer udruženje nije imalo osnovne uslove za funkcionisanje,“ rekla je ispitanica. Neke organizacije su stavile katanac na vrata privremeno, a 42% zna za druge ženske organizacije koje su se zatvorile od 2008. U jednom slučaju koji вреди pomenuti, ovo je imalo težak uticaj na žene i decu koji su bili žrtve rodno motivisanog nasilja, koji su morali da spavaju u policijskoj stanici jer nisu imali gde da odu.⁴⁶ Slična situacija se desila i ženama i deci koji su bili žrtve trafikinga.

„Planiramo da ugasimo organizaciju, jer nemamo sredstva.“ – OCD

Više organizacija plaši se da će morati da se ugase u bliskoj budućnosti. Jedna je komentarisala:

⁴⁶ MŽK, *Istraživanje o količini rodno zasnovanog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na reproduktivno zdravlje žena, Priština*: MŽK, 2008, str. 62, na: <http://womensnetwork.org/documents/20130206171702491.pdf>

Od 1995, nikada nije postojala opasnost od zatvaranja. Međutim, sada vidim tu opasnost. Bez fondova mi ne možemo da funkcionišemo na volonterskoj bazi. Naša organizacija radi dve decenije, tako da je bolno gledati njen kraj posle sve te posvećenosti, dobrovoljnog rada i profesionalizma. U svim selima [u našoj opštini], mi nudimo jedino sklonište za žene. Mi smo jedini koji nude pomoć i podršku.

Održivost

Kao što grafikon 3 gore prikazuje, buduće finansiranje ženskih organizacija ostaje nejasno. Samo pet donatora planira da naznači fondove za ženske organizacije posle 2013. Da li će se finansije povećati, smanjiti ili ostati ista, zavisi od donatora. Mada će jedan relativno manji donator malo povećati svoju podršku, dva veća donatora će smanjiti svoju podršku u 2013 i 2014. Više drugih ne znaju šta nosi sutrašnjica, pošto trenutno završavaju svoje strategije za Kosovo, ili čekaju na informacije od onih koji ih podržavaju. Stoga, održivost finansiranja iz međunarodnih izvora za ženske organizacije ostaje neizvesna.

„Mi ćemo imati novca za ženske organizacije, ali nismo sigurni koliko ili kako ćemo ih pomagati.“ – Donator

Kako se većina ženskih organizacija oslanja na neki oblik inostrane pomoći, za njih je teško da osiguraju svoju finansijsku održivost ili obavljaju dugoročno finansijsko planiranje kada njihovi donatori ne znaju šta im budućnost donosi. ovde se takođe postavlja pitanje: ako nekoliko većih donatorskih programa postane neodrživo, kako oni očekuju da, u poređenju sa njima, manje finansirane ženske organizacije mogu da imaju jasne planove za održivost?

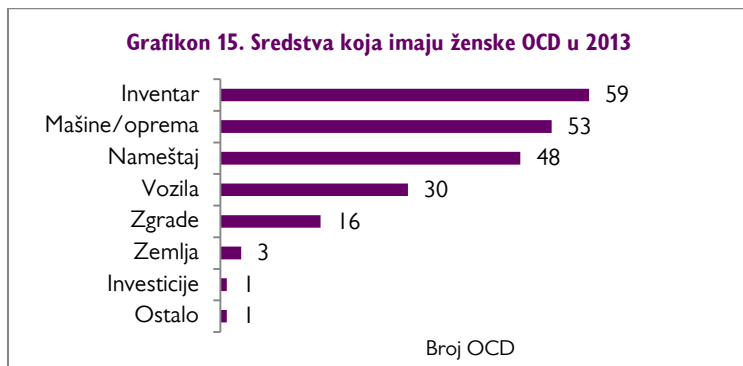
Na Kosovu donatori redovno zahtevaju od organizacija plan održivosti, a 52% ženskih organizacija kažu da imaju rezervni plan u slučaju da njihova organizacija ne obezbedi dovoljno prihoda. Dve strategije za opstanak koje ženske organizacije najčešće pominju obuhvataju volonterski rad (mnoge organizacije već funkcionišu zahvaljujući volonterskom radu); i zarađivanje prihoda kroz prodaju

rukotvorina koje žene prave (npr. zanatski proizvodi i hrana). Više organizacija ima žene koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom, proizvodima od mleka i domaćom radinošću. druge strategije koje organizacije pominju podrazumevaju lični doprinos, članarine, prikupljanje sredstava na nivou zajednice, traženje sponzorstava od biznisa, pružanje usluga sa naplatom (npr. trening i obuka), podrška organa vlasti, korišćenje rezervi i izdavanje objekata u zakup.

Jedna oznaka održivosti jeste kombinovana štednja i rezerve koje organizacija poseduje i koje može da koristi da bi opstala. Između 2010. i 2012, nekoliko organizacija uspostavilo je štednju: dok krajem 2010. godine 89% ženskih organizacija nije imalo nikakvu štednju ili rezerve, 86% se suočavalo sa sličnom situacijom u 2012. Među organizacijama koje su imale štednju, suma je narasla sa prosečnih 3.450 € u 2010. na 4.104 € u 2012. Međutim, postojao je značajan disparitet, rastežući se od 40 do 15.000 €, u zavisnosti od organizacije.

„Otvorili smo radnju sa rukotvorinama iz domaće radinosti, nadajući se da će prodaja proizvoda pomoći udruženju.“ – OCD

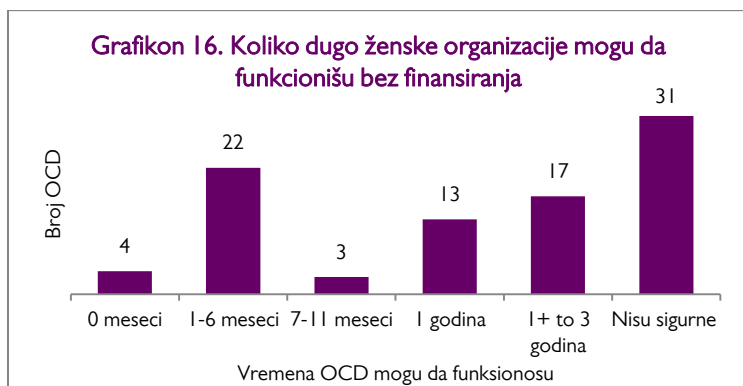
Ako bude potrebno, 79% ženskih organizacija reklo je da imaju sredstva koja mogu razmeniti za novac kako bi pomogli svoje organizacije. Tu spadaju inventar, mašine, oprema i vozila (vidi grafikon 15).

U proseku, vrednost sredstva u vlasništvu OCD iznosila je 16.933€ u 2010, povećavši se na 24.512 € u 2013. Međutim, ovo povećanje može se pripisati nekolicini koji žive u inostranstvu; više od 83% organizacija imalo je sredstva u vrednosti manjoj od 10.000 €.

**„Mi smo zatvorile svoju kancelariju, a vlasnik je prihvatio našu opremu kao zalog za kiriju koju smo dugovale ...
Mi radimo volonterski.“ – OCD**

Mnoge ženske organizacije su se privikle na rad bez plata ili kancelarija, što možda i objašnjava kako toliki broj njih može da nastavi da funkcioniše i bez finansiranja. “Mi nismo imali stabilno finansiranje,” komentarisala je jedna aktivistkinja, “samo lične doprinose pojedinaca, opštine i MŽK.” Više od polovine njih reklo je da bi mogle da funkcionišu još najmanje mesec dana koristeći samo štednju i rezerve (vidi grafikon 16). Međutim, jedna trećina njih nije znala da li će njihova organizacija uspeti da ne potone.

Polovina ženskih organizacija koje su ispitane nije obezbedila nikakve fondove za 2013, a više od 76% nema ništa obezbeđeno za budžet za 2014. Skoro polovina nije sigurna da li će njihov godišnji budžet porasti, smanjiti se ili ostati isti u 2015. u poređenju sa 2010. Činjenica da je malo organizacija obezbedilo finansiranje podvlači krhke temelje na kojima ženske organizacije opstaju. U ovom kontekstu, ženske organizacije treba da nastave da diversifikuju svoje resurse, uključujući

tu i identifikovanje novih izvora za finansiranje u pravcu njihove dugoročne održivosti.⁴⁷

Ideje za mobilisanje resursa

Podnošenje predloga za projekte je među ženskim organizacijama jedna „strategija“ za mobilisanje resursa. Druge strategije uključuju sastanke sa i/ili zalaganje kod donatora za finansiranje, pozivanje donatora da posete njihove prostorije ili aktivnosti, proveravanje Internet stranica radi nalaženja mogućnosti za finansiranje, pojavljivanje u medijima, i saradnja sa privatnim sektorom, vladinim telima i/ili drugim organizacijama. Ženske organizacije mogu biti aktivnije u susretima sa donatorima, iznoseći dokaze potreba, kao i da distribuiraju informativni materijal o svom radu, uključujući tu i primere prethodnih delovanja (npr. preko godišnjih izveštaja).

Najviše ženskih organizacija traži informacije o strategijama raspodele resursa, boljem znanju o situaciji sa finansiranjem ženskih organizacija, kao i o mogućnostima za saradnju sa drugim ženskim organizacijama u cilju mobilizacije resursa, uključujući tu i zalaganje za kolektivnu mobilizaciju resursa. One takođe traže i više mogućnosti za susrete i saradnju sa donatorima; i da imaju više mogućnosti za finansiranje dostupnih na njihovom maternjem jeziku.

„KŽM je dobar zato što nas oni često obavestavaju o mogućnostima za finansiranje i održavaju saradnju među udruženjima.“ – OCD

Za zaključak, mada izgleda da postoje fondovi koji su dostupni za rodnu ravnopravnost i ženska prava, finansiranje ne dospe uvek do organizacija za ženska prava. Organizacije za ženska prava su često dobro pozicionirane, sa ekspertima i vezama u svojim zajednicama. Više njih koristi resurse na delotvorniji i efikasniji način nego privatni sektor ili međunarodna tela, koja često imaju veće operativne i administrativne troškove. Kako je AWID zaključio, „Sa tolikim pričanjem o ženama i devojka ... zadatak je da se utiče na to kako se ovo pitanje sprovodi kako bi se osiguralo da se to delotvorno

⁴⁷ Vidi AWID, str. 34.

odražava kroz više resursa u rukama žena.“⁴⁸ Radije nego da se fokusiraju na brza rešenja koja često ignorišu prepreke za rodnu ravnopravnost koje leže ispod površine, donatori bi trebalo da razmisle o podršci organizacijama za ženska prava da se upuste u dugoročni posao zasnovan na pravima koji će rešavati temeljne razloge rodnih neravnopravnosti, kroz menjanje socijalnih normi.

⁴⁸AWID, 2013, str. 34.

Poglavlje 3. Trendovi u finansiranju

Ovo poglavlje preispituje trendove koji utiču na fondove koji su na raspolaganju za rodnu ravnopravnost ljudska prava, kao na ženske organizacije u konkretnijem smislu.

Donatorske strategije ili državne politike

Glavni faktor koji utiče na većinu donatorskih prioriteta u finansiranju jesu njihove sopstvene strategije. Pri identifikovanju potreba i prilagođavanju njihovih strategija, donatori uglavnom žele da se konsultuju sa korisnicima. Njih nekoliko je izvršilo procene potreba. Neki, pak, žele da svoje strategije stave u liniju sa razvojnim prioritetima koje je utvrdila Vlada Kosova.

Ne iznenađuje činjenica da nacionalne politike teže tome da utiču na strateške prioritete razvojnih agencija stranih vlada. Ovo obuhvata političke prioritete, geografske oblasti od interesa, i/ili ekonomsko stanje njihove države.⁴⁹ Na primer, jedan donator je objasnio da njihova vlada želi da unapredi implementaciju Rezolucije SB UN 1325. „Bili smo u stanju da se pozovemo na to prilikom traženja fondova za rodnu ravnopravnost, posebno zato što je ministar spoljnih poslova bila žena i ona se zalagala za 1325,“ rekao je.

„Mi se nadamo da će naš budžet ostati isti. Međutim, nikada ne znate na li će oni saseći budžet... ta je politika.“ – Donator

Ovakva politička volja ima uticaja na finansiranje delovanja u pravcu ravnopravnosti polova. Vlade koje smatraju za prioritet unapređenje

„Politike razvojne strategije upravljaju našim radom. Mi pokušavamo da ih kombinujemo sa potrebama naše vlade, i sa prioritetima vlade države u kojoj radimo.“ – Donator

rodne ravnopravnosti teže tome da osiguraju da njihove razvojne agencije odvoje na stranu izvesne fondove. Međunarodne konvencije i razvojni prioriteti (npr. CEDAW, MDG, Pekinška platforma za

⁴⁹ Za diskusiju o uticaju koji je ekonomska kriza iz 2008. godine imala na finansiranje ženskih organizacija, pogledajte AWID.

akciju, ako i RSB UN 1325) takođe daju smernice za više prioriteta za finansiranje.

Rodno usklađivanje

Dok mali broj donatora ima programe ili fondove koji su naznačeni za unapređenje rodne ravnopravnosti ili ženskih prava, mnogi traže da usklade pitanje polova unutar programa i projekata. Slično ovome, neki pominju pitanje polova kao „među-resorsku“ ili „transverzalnu“ temu. Jedan od njih je objasnio:

 Za našu organizaciju je usklađivanje pitanja polova veoma važno ... Naš ekspert za rodna pitanja posmatra svaki projekat iz perspektive pitanja polova i projekti dobijaju veće ocene kada sadrže i rodnu perspektivu. Važnost usklađivanja pitanja polova se povećala. Ranije je to bilo samo „štikliranje“ neke stavke na spisku. Sada postoje stvarni eksperti u organizacijama gde to preispituje.

Donatori su skloni tome da, vremenom, uoče poboljšanje u usklađivanju pitanja polova. Prakse u usklađivanju rodnog pitanja, sredstva i procedure koje donatori koriste, obuhvataju: kvote za polove (npr. za učestvovanje žena u aktivnostima); prikupljanje rodno klasifikovanih programskih podataka; rodne markere za praćenje koji programi i u kojoj meri doprinose rodnoj ravnopravnosti (videti odeljak 5); rodno osetljive indikatore za monitoring i ocenjivanje; redovno podnošenje izveštaja o meri u kojoj njihove aktivnosti doprinose unapređenju rodne ravnopravnosti; održavanje rodne ravnoteže u njihovim službama; uključivanje rodnih kriterijumima u proces zapošljavanja; uvođenje lokalnih pozicija za kontakt zaduženih za usklađivanje rodnih pitanja.

Većina donatora koristi rodno usklađivanje u programiranju, ali ne i u budžetiranju. Kada se to, međutim, uradi na odgovarajući način, rodno usklađivanje treba da uključuje i budžetiranje koje vodi računa o pitanju polova: „usklađivanje“ rodnog pitanja u budžetu. Ovo podrazumeva i razmatranje toga kako određeni budžetski izbori i odluke mogu da različito utiču na muškarce i žene.

Odeljak 5 Primer rodno usklađivanja

Agencije UN su se angažovale u globalnim naporima na poboljšanju rodno usklađivanja u projektima i programima. Od 2010. Odbor UN za ocenjivanje koristi „rodni marker“ pri pregledu u komentarisanoj svakog projekta i programa iz rodne perspektive pre nego što se podnese zahtev za finansiranje. Svi projekti moraju odvojiti najmanje 15% za rodnu ravnopravnost, kao deo njihovog računovodstvenog sistema ATLAS. Oni, u svakom slučaju, nastavljaju da i dalje rade na rešavanju nekoliko izazova. Na primer, sistem može meriti samo rodno specifične rezultate. Stoga on ne omogućava merenje svih finansijskih ulaznih vrednosti koje se odnose na unapređenje rodne ravnopravnosti.

Više donatora reklo je rodno usklađivanje ne mora uvek da bude odrađeno *dobro*. Na primer, jedan je rekao da zaposlenima nedostaju

„U većini slučajeva rodno usklađivanje se ne sprovodi.“ – Donator

adekvatno znanje i stručnost za provere i ocenjivanje da li predlozi projekata koje dobijaju u dovoljnoj meri razmatraju rodne implikacije. Intervjui sa osobama za kontakt za rodna pitanja u donatorskim organizacijama slično ovome ukazuju na izvestan nedostatak znanja u vezi sa tim šta znači „rodno usklađivanje“. „U nekim slučajevima biste mogli da gledate sektore gde niste u mogućnosti da sagledate rodno pitanje,“ rekao je jedan od onih koji rade kao osobe za kontakt za pitanja rodne ravnopravnosti. „U tom slučaju, vi radite analizu i samo kažete da to tu ne postoji.“ Ovaj komentar ukazuje na nedovoljan nivo znanja o tome *kako* obezbediti rodno usklađivanje u *svim* sektorima. Česte promene osoba za kontakt za pitanja polova unutar donatorskih organizacija takođe mogu biti od uticaja na održavanje nivoa količine znanja.

Da bi se rešavali ovi izazovi, donatori bi mogli da razmisle o uključivanju aktivista i organizacija za ženska prava kao eksperata koji bi pomagali u rodnom usklađivanju. Kako AWID preporučuje, „Baš kao i što kompanija može angažovati inženjera eksperta kada ispituje neku novu tehnologiju u građevinarstvu, tako i finansijeri treba da

koriste ekspert iz sveta ženskih prava radi podrške uokvirenju programa koji su od koristi za žene i devojke.⁵⁰

Pristup rodnog usklađivanja postavlja i dodatna pitanja. Kada se primenjuje samostalno, bez drugih akcija koje bi ciljale na korene rodne neravnopravnosti, to bi moglo biti nedovoljno za

„Neka pitanja možda ne mogu da se rešavaju ovim pristupom.“ – Donator

transformaciju rodnih normi. Samostalno rodno usklađivanje ne uspeva nužno da rešava rodne neravnopravnosti i kršenja ženskih

prava. Ubedljivo je da rešavanje ovakvih neravnopravnosti zahteva specifične inicijative, koje ciljaju na korene problema. Kako reče jedan od donatora, ponekad je potrebno da se sa problemima koji stoje pred ženama suočavaju rodno specifične inicijative.

Od podrške civilnog društva ka bilateralnoj pomoći?

Nedavna skretanja pravca delovanja kod nekih donatora u smeru bilateralne pomoći možda su doprinela smanjenju količine fondova raspoloživih za OCD. Dok je Kosovo gradilo svoje institucije između 2000. i 2008, neki donatori su oklevali da pružaju direktnu bilateralnu pomoć. Umesto toga, više njih je uključilo organizacije civilnog društva u distribuciju humanitarne pomoći i u podršku razvoju. Neki su direktno finansirali programe u pravcu razvoja kapaciteta civilnog društva. Nakon kosovskog proglašenja nezavisnosti 2008, mnogi donatori krenuli su sa pružanjem finansijske pomoći, ponekad isključivo preko vladinih institucija. Zaista, *Pariska deklaracija o delotvornosti pomoći i Program za akciju iz Akre* ohrabruju povezivanje razvojne pomoći sa razvojnim strategijama država-partnera i sa isporukom pomoći preko organa vlade.⁵¹

Sada, imajući u vidu kosovske aspiracije u vezi sa pridruživanjem EU, donatori pružaju značajnu količinu ODA preko Ministarstva za evropske integracije. Pored nadgledanja ODA, ovo ministarstvo je glavni partner EU pri odlučivanju tome kako će Kosovo koristiti

⁵⁰ AWID, 2013, str.24.

⁵¹ OECD, *Pariska deklaracija o delotvornosti pomoći i Program za akciju iz Akre*, 2005, 2008.

razvojne fondove. S obzirom na značajan iznos sume finansija EU za Kosovo, ovo ministarstvo ima uticaja na to koja pitanja EU postavlja kao prioritete (npr. u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava, ili, pak, druga pitanja).

Što se tiče Pariske deklaracije i Programa za akciju iz Akre, ministarstvo i EU bi trebalo da uključe parlament i civilno društvo, ubrajajući tu i organizacije za ženska prava, radi identifikovanja razvojnih prioriteta.⁵² Organizacija za ženska prava treba da obezbede da ministarstvo i EU razmotre ženske prioritete kada utvrđuju prioritete za finansiranje. Ženske grupe bi trebalo da se više i jače povezuju sa ovim ministarstvom. EU i ostali donatori bi takođe trebalo da se konsultuju sa ženskim grupama kada se utvrđuju razvojni prioritet, u skladu sa pariskom deklaracijom.

U ovoj novoj klimi za finansiranje, organizacije za ženska prava mogu da više saraduju sa državnim institucijama, nudeći ekspertsku saradnju kao i usluge koje bi popunjavale postojeće praznine u državnim uslugama i službama. neki donatori su, zaista, ohrabivali OCD svoje resurse učine raznovrsnijim tako što će pružati izvesne usluge. Međutim, drugi donatori se boje da bi finansiranje OCD moglo da njih ohrabruje da pružaju usluge koje bi trebalo da pruža država. "Neke NVO rizikuju da nadomeste ono što treba da bude rađeno u," rekao je jedan od njih. Možda bi donatori mogli da daju finansije preko vlade, ohrabrujući vladu da sklapa ugovore sa OCD za usluge koje ona ne može da ponudi, dodao je anketirani. Na primer, skloništa i sigurne kuće dobijaju finansije od Ministarstva za rad i socijalno staranje da bi se pomagalo ženama i deci koji su trpeli porodično nasilje. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju sklopilo je ugovore za ženskim organizacijama da odrade kurseve za opismenjavanje i kurseve obrazovanja za odrasle, za žene iz ruralnih sredina. Slični pozitivni primeri saradnje postoje na opštinskom nivou, kao i u drugim ministarstvima.

Ipak, samo 6% prihoda ženskih organizacija dolazi od vladinih tela. Vladi Kosova nedostaju ekspertiza, mehanizmi i iskustvo da bi na

⁵²OECD, str. 3 i 15.

odgovarajući način kanalisali fondove u pravcu OCD, rekli su neki aktivisti za ženska prava. Postoje i izveštaji o odnosima sa klijentima. Jedan aktivista je prokomentarisao:

Veliki donatori finansijski pomažu samo Vladu. Međutim, donatori ne mogu kanalisati fondove preko vlade zato što naša vlada ne podržava civilno društvo ... Kada država bude imala mehanizme za rodnu ravnopravnost, to neće značiti da je posao obavljen; važno je u praksi primenjivati te mehanizme.

Organizacije za ženska prava iskazale su zabrinutost zbog toka što se retko kada mogu obratiti vladinim teli radi finansijske podrške za aktivnosti zalaganja. Dobijanje državnih fondova može podrivati njihovi nezavisnost, naročito u njihovoj ulozi budnih čuvara korektnosti: ako dobijaju državne pare, mogu li oni „ujedati ruku koja ih hrani“, ako je to potrebno?⁵³ Zavisnost od državnih resursa može potkopati njihovu sposobnost zalaganja, naročito kada žele da pozovu na odgovornost državne funkcionere. Zalaganje zahteva dugoročne resurse i suštinsku podršku, što mali broj donatora pruža. Jedan donator je objasnio:

[Mi] imamo ograničenja u smislu plaćanja OCD. Radimo sa vladama. ... U isto vreme, verujemo da ne možemo da otvorimo put za rodne promene ako tu nisu OCD da iznesu ovo pitanje na sto. [Mi] ne možemo da finansiramo NVO osim ako ne rade direktno za nas, ali mi pružamo podršku na razne načine. Mi smo u dobrom položaju da otvorimo dijalog sa vladom o pitanjima, tako da možemo da uvedemo OCD u razgovor. ... Vidimo sebe kao nekoga ko doprinosi ulozi ženskih NVO, ali samo ne kroz njihovo direktno finansiranje.

⁵³Ova tema je razmatrana u prezentaciji Švedske agencije za međunarodni razvoj, o njihovoj studiji nazvanoj *Rodna studija na Kosovu* (2012) i na dvomesečnom sastanku MŽK koji je potom usledio u Prištini, 7. juna 2013. U okviru ovih diskusija, ženske organizacije priznale su značaj diversifikacije njihovih načina finansiranja, kao i toga da se osigura samo da jedan donator, uključujući pod ovim i državu, ne može da pokriva više od jedne trećine njihovih troškova.

Uz sve više donatora koji preduzimaju sličan pristup, pitanje glasi: ko *zaista* finansira ženske organizacije da bi one mogle da sebi priušte da „iznesu određeno pitanje na sto“? Ako OCD ne mogu da obezbede plate ili finansije za sopstvene prioritete, one možda nemaju dovoljno ljudskih resursa za učestvovanje u konsultacijama. Većina aktera teoretski želi da se uključe i OCD, ali ko će da namiri račun?

„Izgleda kao da svako juri da zabode svoju nacionalnu zastavu na severu. Srbi još uvek žive na jugu i potrebna im je podrška, ali trenutno je sever više „seksi“. Za većinu donatora, međutim, ne radi se o ljudima koji su pogođeni, već kako njihova organizacija izgleda.“ – Donator

Međunarodna podrška je od presudne važnosti da bi organizacije za ženska prava mogle da nastave da učestvuju u procesima odlučivanja, pozivaju zvaničnike na odgovornost, kao i da unapređuju sprovođenje zakona i zakonodavstvo. Program za akciju iz Akre zaista podstiče i ohrabruje donatore da podrže OCD kao „nezavisne i autonomne aktere u razvoju, čiji rad dopunjuje ono što rade vlade.“ Neki donatori i aktivisti za ženska prava pozivaju na multisektorski pristup koji obuhvata finansiranje napora i vlade i civilnog društva u toma da odgovorne zvaničnike pozivaju na odgovornost.

Promene u političkom kontekstu Kosova

Promene u političkom kontekstu Kosova od proglašenja nezavisnosti 2008. naovamo uverljivo su uticale na trendove na nekoliko načina. Prvo, pregovori između Kosova i Srbije, uključujući tu i politički sporazum iz 2013. o normalizaciji odnosa, doprineli su tome da neki donatori odluče da povećaju iznos pomoći za severno Kosovo, obuhvatajući time i tamošnje ženske organizacije. Na primer, jedan donator je prijavio distribuciju preko 580.000 € u 2011. za ženske grupe u centralnom gradu severnog Kosova Mitrovici, u poređenju sa 2008, kada je taj iznos bio 0 €.

Drugo, relativno stabilan politički kontekst Kosova naveo je nekoliko donatora da finansiranje usredsrede na konflikte i krize na drugim mestima u svetu. Jedan donator je objasnio:

Kako Kosovo ulazi u proces pristupanja EU, ono više za nas ne predstavlja prioritet [za nas], jer postoje druga mesta gde smo [mi] potrebiji. [Naš] mandat se razmatra i preispituje svakog meseca. Teoretski, mogli bi da zatraže od nas da zatvorimo posao već sledećeg meseca.⁵⁴

Često usko razumevanje bezbednosti koje se koristi na Kosovu (pre kao nacionalna nego ljudska bezbednost) ignoriše bezbednosne pretnje sa kojima se još uvek suočavaju branioci ženskih ljudskih prava (npr. od religijskih ekstremista). U međuvremenu, kratkoročni mandati donatora otežavaju dugoročno planiranje, a samim tim i dugoročno finansiranje organizacija za ženska prava. Mali broj donatora ima dugoročne planove za Kosovo. Jedan donator je rekao:

Nedostaje zainteresovanost za investiranje u ovim regionima. Ne dobijamo neograničen novac u tolikoj meri u kojoj nam je potreban za Evropu. Imam interne borbe sa kolegama svakodnevno: „Gde bi trebalo da radimo? Afrika, južna Amerika, bliski istok...“ Evropa je uvek poslednja na spisku, i kada oni pomenu konkretne zemlje, retko su tu Kosovo ili Bugarska. ... Oni kažu, „Trebalo da imamo zasebnu strategiju za Evropu.“ Ne postoji posebna strategija za druge regione. To je neka vrsta opravdanja, da će se Evropa nekako sama snaći. Ipak, vidim jedan nesrećan i kontinuirani trend rasta pritiska na prilagodljivost i kreativnost NVO u Evropi. Oni imaju mnogo teškoća da sastavljaju kraj sa krajem.

Pošto su Kosovu sada dostupni pristupni fondovi EU, neki donatori smatraju da ne treba da više izdvajaju značajnija sredstva za Kosovo. Ipak, ograničen je broj vrsta finansiranja iz EU koje su na raspolaganju,

„Ono što vidimo na Balkanu jeste da se fondovi prilično brzo smanjuju. Završena je faza prve, hitne podrške, i vrlo mali broj organizacija koje su pomagale ovdašnja ženske organizacije je ostao ovde. Ovo može biti veliki problem.“ – Donator

⁵⁴ Imena uklonjena zbog poverljivosti.

često jače ciljajući na organizacije sa sedištem u Prištini, sa programima koji su na liniji sa EU. Organizacije za zalaganje koje kritikuju određene politike EU, kao i neke temeljne organizacije koje ne poseduju dovoljan nivo veština u pisanju na engleskom jeziku, jednostavno nemaju mogućnost da pristupe ovim fondovima.

Privatizacija pomoći? Grantovi ili ugovori?

Kosovo je svedok promena u mehanizmima finansiranja od grantova prema ugovorima. Većina politika i procedura donatora sada obuhvata nabavke. Jedan je objasnio:

Mi možemo da ponudimo izvesnu podršku za direktnu implementaciju aktivnosti, ali to je veoma mala suma. Prema našim internim procedurama za nabavke, veći ugovori moraju da prođu kroz proces nabavki.

Ženske organizacije koje rade na osnovnom, polaznom nivou i/ili koje ne govore engleski, nisu u poziciju da se nadmeću za ugovore. Dalje, one se moraju nadmetati protiv drugih organizacija i privatnog sektora. Mada pozivi za aplikacije mogu naglasiti značaj rodnog usklađivanja, retko kada donatori imaju afirmativne akcije koje ohrabruju ženske organizacije da se prijavljuju.

„Mi ugovaramo sa našim partnerima da oni izvrše posao. Mi ne dajemo sredstva specifično za ženske organizacije, ali dajemo sredstva organizacijama koje se fokusiraju na to pitanje.“ - Donator

Aktivisti za ženska prava kritikovali su ove procese zbog „privatizovanja“ pomoći za razvoj. U nekim slučajevima donatori su koristili ovaj „model privatnog sektora“ da bi finansirali profitne organizacije, umesto da finansiraju su efikasnije i iskusnije neprofitne organizacije za ženska prava, kažu oni. Jedan aktivista je rekao:

Iako agencije UN ponosno pričaju o implementaciji Rezolucije SB UN 1325, gde rezolucija kaže da se ženskim NVO mora pružiti podrška, agencije UN uglavnom rade suprotno. One umanjuju mogućnosti putem kojih se ženske

NVO mogu podržavati. Proces apliciranja sadrži element konkurencije između ženskih NVO i privatnih kompanija, ali mi smo aktivisti za ženska prava, a ne poslovni ugovarači!

Pre nego da podržavaju organizacije za ženska prava da ostvare svoje misije i strategije, tenderi i konkurisanje pojačavaju konkurenciju među ženskim organizacijama i dodeljuju resurse kompanijama koje možda pišu lepe predloge projekata, ali to ne znači nužno da poseduju ekspertizu koja je neophodna za unapređenje rodne ravnopravnosti i ženskih prava, kaže jedan aktivista.

„Navodnjavanje listova, izgladnjivanje korena“

Pristup privatnog sektora finansiranju civilnog društva je ilustrativan za šire trendove u pravcu „upravljanja u cilju rezultata“. Finansiranje je skloni tome da se fokusira na projekte koji imaju kratkoročne ishode.⁵⁵ AWID je primetio:

Suštinski elementi održive dugotrajne borbe za transformaciju institucija i struktura koje održavaju i rodnu i druge oblike diskriminacije i isključivanja, smatraju se previše sporim i teškim za merenje, i dobijaju malo ili nimalo podrške, osim od šačice iskusnih donatora koji imaju sposobnost dubljeg uvida.⁵⁶

Rezultat, kako je sumirano u naslovu novog izveštaja AWID-a, jeste „zalivanje listova, izgladnjivanje korena“. To znači da donatori daju sredstva za inicijative u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava, ali ne finansiraju na adekvatan način suštinske troškove, što je potrebno da bi OCD mogle da ostvare transformativne promene.⁵⁷

Slično ovome, mali broj donatora na Kosovu nudi samostalnu dugoročnu, institucionalnu ili suštinsku podršku organizacijama. Oni su radije skloni tome da odobre neke opšte troškove,

„Da biste implementirali projekat, potrebno je da imate kancelariju.“ – Donator

⁵⁵ AWID, 2013.

⁵⁶ AWID, 2013, str. 10.

⁵⁷ AWID, 2013, str. 17

dokle god ti troškovi doprinose implementaciji projekta. Mnogi donatori ograničavaju indirektno troškove. Jedan je objasnio:

To je [naša] politika, naročito ako saradnja traje mnogo godina, da pokušamo da ne finansiramo indirektno troškove. Mi ohrabrujemo i podstičemo OCD da se trude da nemaju ili imaju manje takvih troškova svake godine. Mi želimo da osiguramo da naše intervencije postanu održive i da OCD ne postanu zavisne. Međutim, mi želimo da se naši partneri angažuju u zalaganju, tako da je teško. ... Uvek postoji rizik od zavisnosti od donatorskih fondova, ali OCD su veoma važan deo društva. Donatori treba da razmisle kako da ih angažuju.

Ograničeni fondovi retko kada dozvoljavaju suštinske troškove ili fleksibilno finansiranje na koje bi se organizacije za ženska prava oslanjale pri preduzimanju strateških inicijativa. U 2010, samo 18% ženskih organizacija prijavilo je da su dobile neki oblik suštinske

„Donatori ne plaćaj više plate, samo aktivnosti.“ – OCD

pomoći, što je iznosilo 24% njihovih ukupnih prihoda, u proseku. Međutim, 76% organizacija nikada nisu dobile suštinsku pomoć.

Neki donatori izrazili su zabrinutost da smanjenja u njihovom suštinskom finansiranju mogu da imaju uticaj na njihov budući rad na Kosovu. Oni su napomenuli da postoji „teškoća da se kvantifikuju“ troškovi za osoblje i operacije. Ironično, ženske organizacije se suočavaju sa sličnim problemima kada obrazlažu svoje kadrovske i operativne troškove. Možda ovde postoje mogućnosti za utvrđivanje strategija za zajedničko mobilisanje resursa.

Mada je nekoliko donatora reklo da bi razmislili o suštinskoj pomoći za ženske organizacije u budućnosti, drugi su rekli

„Da su OCD malo više transparentne u tome kako koriste svoje fondove, donatori bi mogli imati više volje da ponude suštinsku pomoć.“ – Donator

da njihove politike navode na zaključak da je to malo verovatno: „[Naša] podrška će uvek biti zasnovana na projektima zbog toga što

su takve [naše] politike nabavki. Ako postoji dobar projekat, [mi] bismo mogli da damo pomoć, ali za projekte, a ne suštinsku pomoć.“ Donatori koji su voljni da razmotre pružanje suštinske pomoći kažu da bi im bila potrebna veća transparentnost od organizacija, dovoljno resursa za pružanje takve pomoći, i/ili bi njihovi partneri trebalo da odrede finansiranje ovih suštinskih troškova kao prioritete. Ženske organizacije treba da „dokažu stvar“ u vezi sa suštinskom pomoći, rekao je donator. Oni treba da se obrate donatorima i učine da se njihova reč čuje kada se radi o njihovim prioritetima i potrebama.

„Finansiranje za ženske organizacije treba da bude na minimalno tri godine. Donatori, osim EU, ne daju finansijska sredstva na duže od jedne godine, i mi nismo u stanju da u potpunosti sprovedemo svoju strategiju.“ – OCD

Par donatora je reklo da nemaju dovoljno internih ljudskih resursa da bi mogli da ponude suštinsku pomoć, naročito za manje organizacije. Oni bi trebalo da naprave ugovore i partnerstva sa drugom organizacijom koja je u stanju da daje pod-grantove.

Da bi se rešavali izazovi koji se odnose na ljudske resurse sa kojima se suočavaju donatori, i da bi se doseglo do osnovnih grupa koje nemaju pristup drugim fondovima, MŽK je stvorila Kosovski ženski fond, koji uparuje mikro grantove sa intenzivnim treningom i mentorskim radom za manje organizacije. Fond pomaže često marginalizovane ženske grupe pri realizovanju njihovih strateških prioriteta, dok im pruža konkretne veštine koje mogu koristiti da u budućnosti obezbede dodatne finansije. „Kosovski ženski fond pruža organizacijama mogućnost da budu aktivnije i da se usredsrede na pitanja koja su važna za žene,“ prokomentarisala je jedna organizacija – korisnik.

„Donatori bi trebalo da više pomažu Mrežu, kao krovnu za organizacije za ženska prava, tako da bi se ženske organizacije osnažile.“ – OCD

Fond je takođe pokazao obećavajuće početne rezultate i u pogledu zagovaranja na nivou baze, i u smislu povećanja organizacionih kapaciteta. Švedska agencija za međunarodni razvoj je preko *Kvinna till Kvinna* pomogla Fond, koji je kasnije dobio dodatnu pomoć od Austrijske agencije za razvoj (ADA). Fond je omogućio ADA da podrži bazne grupe koje na drugi način ne bi imale ljudske resurse za finansiranje. Kosovski ženski fond pruža moguće rešenje za druge donatore koji žele da podrže ruralne ili marginalizovane grupe (i finansijski i u smislu izgradnje njihovih kapaciteta) bez „papirologije“ koja prati upravljanje mnoštvom mikro projekata.

Blisko povezano pitanje, višegodišnji ugovori mogu omogućiti organizacijama da sprovedu strategije u pravcu dugoročne vizije.

Donatori su ponudili doslednu podršku istim organizacijama tokom niza godina i rekli su da mogu da vide razliku u snazi sistema tih organizacijama, u prikupljanju sredstava, kao i u kapacitetima. Za njih, dugoročna podrška jasno čini razliku u jačanju ženskog pokreta na Kosovu, kao i u daljem kretanju u društvenim promenama.

Na kraju, s obzirom trenutni kontekst Kosova i pomenute trendove kojima se osporava postojanje ženskih organizacija, prostori moraju biti stvoreni za proaktivno tu diskusiju i potencijalna rešenja. Organizacije za ženska prava treba da se podigne svest donatora o važnoj ulozi ženske organizacije imaju u rešavanju osnovnih uzroka rodnih nejednakosti. Donatori i ženskih organizacija može da razgovara zajedno moguća rešenja za pitanja uključujući neadekvatnost postojećih kratkoročnih monitoringa i evaluacije pokazatelja u merenje dugoročne promene u rodnom normama; sredstva za dugoročno finansiranje, kao i korišćenje mogućnosti za bazne podrške koji će omogućiti po osnovu prava organizacije da nastavi da doprinosi transformativnih promena u pravcu ravnopravnosti polova i prava žena.

Citirani radovi

- Američka advokatska komora, Centralno i istočnoevropska pravna inicijativa i Američka asocijacija za napredak nauke. *Politička ubistva na Kosovu*. 1999. Na: http://shr.aas.org/kosovo/pk/pl_2.html.
- Arutyunova, Angelika i Clark, Cindy. *Zalivanje listova, odumiranje korena: Status finansiranja organizacija za ženska prava i rodna pravednost*. Toronto, Mexico City, Cape Town: AWID, 2013 (uskoro).
- Batliwala, Srilatha. *Menjanje njihovog sveta: Koncepti i prakse ženskih pokreta*. Toronto: AWID, 2008. Na: <http://www.awid.org/Library/Changing-their-World-Concepts-and-practices-of-women-s-movements-2nd-Edition>.
- Kosovar Gender Studies Centre (KGSC). *Istorija je i njena priča*. Priština: KGSC, 2008.
- Kosova Women's Network. *Istraživanje obima rodnog nasilja na Kosovu i njegov uticaj na reproduktivno zdravlje žena*. Priština: KWN, 2008. Na: <http://womensnetwork.org/documents/20130415125557473.pdf>.
- MŽK, MŽK *Izveštaj o Praćenju Kodeksa Ponašanja & Plan za razvoj kapaciteta za članove*, Pristina: MŽK, 2013. <http://womensnetwork.org/documents/20130415125557473.pdf>.
- MŽK, *Po kojoj ceni? Financiranje za sprovođenje zakonodavnog okvira protiv porodičnog nasilja na Kosovu 2012*, Prishtina: UNDP, 2012 na: <http://womensnetwork.org/documents/20130405144431364.pdf>.
- Kosovska statistička agencija. Na: <http://esk.rks-gov.net>.
- Ministarstvo finansija, *Izveštaj o aktivnosti donatora na Kosovu 2005*, Priština: 2006.
- Ministarstvo za evropske integracije. *Izveštaj Advokatske komore Kosova: Partneri AMP za razvoj po sektorima*. Priština: 2012.
- _____. *Izveštaj o aktivnosti donatora na Kosovu 2009*. Priština: 2009.

- Organization for Development Assistance Committee. *DAC Kriterijumi za evaluaciju pomoći za razvoj*. OECD. Na: <http://www.oecd.org/dac/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>.
- _____. *Pariska deklaracija o delotvornosti pomoći i Program za akciju iz Akre*, 2005, 2008.
- _____. *Nalazi Modula za rodnu ravnopravnost 2011 Pariska deklaracija istraživanje o monitoringu*. OECD. Na: <http://www.oecd.org/dac/gender-development/49014760.pdf>.
- _____. *Principi evaluacije pomoći za razvoj*. Pariz: OECD, 1991. Na: <http://www.oecd.org/dac/evaluation/50584880.pdf>.
- Statistička kancelarija Kosova. *Kosovo i njegovo stanovništvo*. Priština: SKK, 2003. Na: http://www.ks.gov.net/esk/esk/pdf/english/population/Kosovo_population.pdf.
- United States Committee for Refugees and Immigrants (Komitet SAD za izbeglice i imigrante). *Istraživanje o izbeglicama u svetu 2000: Jugoslavija*. Na: <http://www.refugees.org/countryreports.aspx?VIEWSTATE=dDwxMTA1OTA4MTYwOztsPENvdW50cnlERDpHb0JldHRvbjs%2BPrImhOOqDI29eBMz8b04PTi8xjW2&cid=443&subm=19&ssm=29&map=&ctl0%3ASearchInput=+KEYWORD+SEARCH&CountryDD%3ALocationList>.
- Savet bezbednosti UN (United Nations Security Council). *Rezolucija 1325 o miru i sigurnosti za žene*. 2000.

Aneksi

Aneks 1. Izvodi iz AWID

Izvod iz predgovora Lidije Alpizar (Lydia Alpizar), izvršne direktorke, u AWID-u.

Ključ za razumevanje analize i preporuka AWID-a u svim ovim izveštajima jesu suštinske pretpostavke i verovanja kojih se držimo, ne samo u vezi sa povezanošću između ženskih prava i resursa, već je tu isto tako i pitanje šta predstavlja i stvara preduslove za unapređenje ženskih prava i rodne ravnopravnosti. Ovo je zasnovano na uvidu i poukama koje su proizašle iz posvećenog i inovativnog rada aktivista i pokreta za ženska prava širom sveta tokom poslednjih pola veka. To nisu kruta, nepromenljiva pravila i stavovi, niti uniformno propisane stvari – kao međunarodna organizacija, sa institucionalnim i individualnim članovima iz više od 150 zemalja, mi smo naročito svesni činjenice da su i dinamika i manifestacije rodne neravnopravnosti, kao i njihovo preplitanje sa mnoštvom drugih struktura moći (na osnovu identiteta, ekonomske moći, lokacije i istorijskih faktora), u velikoj meri u direktnoj zavisnosti od konteksta. Ovde je navedeno osam suštinskih stavki koje pomažu informisanost analiza i uokviravanje ovog niza izveštaja o istraživanjima. Naš prvi stav jeste da se rodne strukture moći – kao i podstrukture – najbolje transformišu putem intervencija u četiri ključna domena:

- i. Internalizovana verovanja i stavovi i muškaraca i žena – ono što feministkinje nazivaju „svesnost“ – gde procesi socijalizacije od najranijeg detinjstva daju i muškarcima i ženama određena uverenja o njihovoj ulozi u društvu, njihovoj moći - ili nemoći – kao i o njihovim pravima, privilegijama i odgovornostima.
- ii. Društvene i kulturne norme koje podržavaju i „normalizuju“ razlike zasnovane na polu u pogledu raspoloživosti i pristupa resursima, vlasti, mogućnostima i odgovornostima. Ove norme se otvoreno uče u institucijama kao što su porodica, klan ili pleme, ili kroz religiju, ali su na suptilniji način ojačane kroz školu,

radno mesto, ili, pak, druga mesta gde normalna pravila u stvari rade u korist rodne ravnopravnosti, ali neformalno ponašanje i praksa jačaju razlike među polovima.

- iii. Formalni zakoni, politika, strukture i raspodele resursa koji dolaze od vlada, mašinerija organa reda i zakona, kao i regionalne i globalne multilateralne institucije, gde je često rodna neravnopravnost suptilno usađena, ili se, pak, sprovodi neformalno.
- iv. Pristup materijalnim resursima i znanju, kao i pravima i mogućnostima i prilikama – ovo obuhvata ne samo resurse kao što je zemljište ili radno mesto ili kredit, već isto tako i obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, prava u nasleđivanju, mogućnosti za trening i obuke, prava da se bude u prostoru gde su programi razvoja uobličeni, i tome slično.

Mi ne verujemo da će se položaj žena u društvu promeniti prostim delovanjem u jednom domenu – podižući nivo njihovih prava po zakonu, ili poboljšanjem njihovog pristupa resursima ili приходima, ili izmenama društvenih normi, dok unutrašnja uverenja i formalni zakoni i politika ostaju nepromenjeni. Intervencije u pravcu rodne ravnopravnosti i ženskih prava se moraju nekako baviti svim ovim domenima rodne moći.

Drugi naš stav jeste da duboke, održive promene u vezi sa ženskim pravima zahtevaju kolektivnu akciju i moć žena. Pristupi koji se zasnivaju na „snabdevanju“, kao što je snaženje pozicije pojedinačnih žena kroz zaposlenje, obrazovanje, kredite ili mogućnost za političku funkciju, ne mogu ostvariti sistemsku, multi - resorsku promenu, mada ovo može poboljšati kvalitet života ili podići uticaj neke pojedinačne žene. Održiva promena u odnosu moći između polova se može ostvariti jedino pristupima koje pokreće „potražnja“, mobilisanjem žena, izgradnjom i jačanjem njihove svesti o sopstvenoj snazi i mogućnostima za promene, kao i mobilisanjem njihove kolektivne snage da vode i deluju zajednički u pravcu svoje vizije pravičnijeg društvenog poretka. Drugim rečima, mi verujemo da će

one – i, zaista, bili smo svedoci toga – da stvaranjem pokreta žena, uz jaku svest o korenima neravnopravnosti, o socijalnim i rodним strukturama moći i mehanizmima i strukturama koji ih održavaju i reprodukuju, raditi zajednički u traganju za širom, dubljom i održivijom društvenom transformacijom. Ovo je, u suštini, ono na šta mislimo kada kažemo „organizovanje za ženska prava“ ili „pristup ženskim pravima“, kako bi se načinila razlika u odnosu na instrumentalne pristupe, pokretane „snabdevanjem“.

Naš treći stav jeste da istinski transformišuća promena u životima žena kao rezultat donosi to da one stiču mogućnost pristupa celokupnom skupu ljudskih prava onako kako su ona obuhvaćena u međunarodno prihvaćenim instrumentima i sporazumima o ljudskim pravima. Mi ne verujemo da pristup samo jednom skupu ljudskih prava – kao, na primer, ekonomska ravnopravnost – može da garantuje ili da nužno vodi poboljšanom pristupu ostalim ljudskim pravima. Mi tražimo svet u kojem će celoviti komplet prava – građanskih i političkih, ekonomskih, socijalnih i kulturnih – zaživeti i biti proživljena stvarnost, a ne samo neka daleka norma ili ideal koji se ne može dosegnuti. To je naša vizije vrhovnog cilja u izgradnji kolektivne moći žena, kao i boljeg sveta koji će nastati kao rezultat podrške ženskim organizacijama.

Četvrti naš stav jeste da ženska prava i rodna ravnopravnost ne mogu biti prepušteni ili doneti preko snaga i zakona koji vladaju tržištem – doista, ne postoje dokazi da je moguće, čak i u zemljama gde je neoliberalna politika prisutna decenijama, i gde su žene postale i značajan deo radne snage ili značajan segment tržišta. obezbeđivanje prava žena i unapređenje rodne ravnopravnosti moraju, stoga, nastaviti da budu prioritarno pitanje i obaveza državnih aktera, ako i multilateralnih tela na međunarodnom nivou. Države postoje zbog svojih građana, a zaštita prava građana je primarna odgovornost države. Kada je polovina njenih građana, u velikoj meri, uskraćena za ravnopravnost u društvenom, ekonomskom i političkom životu, ili i dalje nastavljaju da budu mete polno motivisanog nasilja, države su prvi nosilac dužnosti zaštite ženskih prava i krivičnog gonjenja svih onih koji poriču ili krše njihova prava. Kao takve, država i

multilateralne institucije moraju i dalje biti ključne mete našeg zalaganja i zagovaranja, i biće pozivane na odgovornost za svoje rezultate u vezi sa zaštitom i unapređenjem prava svojih ženskih građana.

Naš peti stav jeste da, iako države i multilateralni akteri nose prevashodnu odgovornost za zaštitu i unapređenje prava žena i rodne ravnopravnosti, uloga novijih aktera u dešavanjima – naročito privatnog sektora – oblikuje i utiče na pristup žena njihovim pravima, ili na kršenje njihovih prava, i to na vrlo važne načine koji ne mogu biti ignorisani. Zato verujemo da angažovanje i kontaktiranje organizacija i pokreta za ženska prava sa ovim novim akterima predstavljaju suštinsku strategiju, ali na kritičan, promišljen način, koji ne sme da za rezultat ima kooptiranje ili poziciju izgrađenu na nedovoljnoj informisanosti. Potrebno je da se edukujemo u vezi sa novom realnošću i nizom novih aktera uključenih u proces razvoja, naročito onih koji imaju ozbiljan uticaj na žene, da analiziramo njihov uticaj na rodna pitanja, te da zauzmemo informisanošću dobro potkovane pozicije, koje sadrže i kritično angažovanje radi uticaja ne te procese na način gde ovo može unaprediti naše dugoročne programe i planove.

Šesta stvar jeste da se plodovi transformativnih promena ne smeju uzimati „zdravo-za-gotovo“, već se moraju braniti, čuvati i održavati. Iskustvo pokazuje da se čak i istinske pobede žena koje su izvojevane pre više decenija, nalaze pred svežom pretnjom unazađivanja – kao što je pravo na odluku o reprodukciji, pristup osnovnom obrazovanju, sloboda kretanja. Protivudar ženskom napredovanju došao je ne samo od strane tradicionalista, već i iz novih izvora kao što su mreže kriminalaca ili teroristi koji zloupotrebljavaju i izvrcu religiju. Organizacije za ženska prava i snažni ženski pokreti predstavljaju suštinsku odbrambenu snagu protiv ovakvih sila, i često su jedina snaga koja se suprotstavlja i bori da očuva ono što je u prošlosti stečeno.

Naša sedma stavka govori da ovakve vrste procesa kolektivnih promena u pravcu dugoročne socijalne transformacije u korist rodne

ravnopravnosti ne mogu da se izgrade bez resursa, i odatle dolazi naša duboka zabrinutost u vezi sa dostupnošću resursa za stvaranje i izgradnju organizacija i pokreta za ženska prava. Jasno nam je da se većina najuspešnijih ženskih pokreta u svetu u najvećoj meri oslanja na sopstvene resurse i da su finansijski autonomni – ali organizacije koje su pomogle da izgrade ovi pokreti nisu! Sve su pomognute od strane dalekovidnih donatora, vlada i filantropa, i omogućeno im je da nađu svoj najbolji put ka promenama. Podrška ovakvim inicijativama, u svetu u kojem bogatstvo postaje sve više koncentrisano, a jaz i razlike u prihodima postaju sve veći, predstavlja širu društvenu odgovornost, kao i moralni imperativ. Stoga, mi verujemo da svi oni koji obznanjuju svoju brigu i zalaganje za unapređenje pravednijeg, poštenijeg i održivog sveta, a naročito oni koji se trenutno zalažu i zagovaraju „investiranje u ženska prava“, imaju odgovornost da nađu i pružaju resurse organizacijama za ženska prava na prikladan način i sa ozbiljnim količinama novca. Oni imaju odgovornost da investiraju u organizovanje borbe za ženska prava. Mi stavljamo izazov pred mit da ovaj pristup ne zavređuje ozbiljnu finansijsku pomoć jer je previše spor – ako uzmemo u obzir da su patrijarhat i institucije stari bar deset hiljada godina, onda je promena koju ženske organizacije i pokreti za ženska prava naprave za pet ili deset godina, u stvari, nešto što se može posmatrati kao da se odvija brzinom svetlosti!

Naš osmi i poslednji stav ovde jeste da mobilisanje više resursa za organizacije za ženska prava i dugoročnu borbu za rodnu ravnopravnost predstavljaju kolektivnu odgovornost. Ne treba da bude samo na organizacijama i pokretima za prava žena, ili na drugim pokretima za pravdu, da nose obavezu da ubeđuju druge da investiraju u njih i pomažu njihov rad. To je, takođe, odgovornost i država, ili privatnog sektora, kao i drugih aktera iz sveta donatora koji žele da unaprede ljudska prava i socijalnu pravdu, da saznaju šta funkcioniše najbolje u ostvarivanju održivih rezultata, i da investiraju ne samo u projekte koji brzo daju rezultate, već i u teži posao koji ima moć da transformiše same korene nepravde. Mi verujemo da sadašnje nepravilnosti u pristupu resursima za ženske grupe nije rezultat namernog zapostavljanja, predrasuda ili diskriminacije, već se to dešava zbog nedovoljne informisanosti i slabog razumevanja pitanja

o kojima se ovde radi. Verujemo da je naša uloga da pomožemo da se popuni ova praznina, što se nadamo da će učiniti i ova i njoj srodne publikacije. Smatramo da je naša odgovornost da pomognemo kao katalizatori kvalitetnije informisane komunikacije između svih zainteresovanih aktera, što će biti od pomoći svima u daljem napredovanju u dobrom smeru.

Aneks 2. Donatori sa fondovima za ženske NVO

Ovaj aneks je zamišljen da služi kao resurs za ženske organizacije na Kosovu. On sadrži sve poznate fondove koji su na raspolaganju ženskim organizacijama, nabrojane abecednim redom. Više donatora, uključujući i agencije UN, periodično daju grantove ili ugovore za ženske organizacije, kao deo svojih tekućih programa. Trenutno, međutim, nema takvih fondova koji bi bili naznačeni za ženske organizacije, tako da njihovi programi ovde nisu predstavljeni.

Asocijacija za ženska prava u razvoju (AWID)

AWID je međunarodna feministička organizacija na bazi učlanjivanja, posvećena postizanju rodne ravnopravnosti, održivog razvoja, kao i ženskim ljudskim pravima. AWID daje osnovne grantove ženskim organizacijama. Za više informacija, pogledajte: <http://www.awid.org/>.

Austrijska agencija za razvoj (ADA)

Pored finansiranja Kosovskog ženskog fonda MŽK-a, koje će u 2014. godini imati tri kruga grantova za ženske organizacije (videti www.womensnetwork.org za više informacija), ADA takođe ima i male grantove, gde se obezbeđuje do 10.000 € po projektu. Zainteresovane organizacije mogu kontaktirati ADA za više detalja.

Balkanski Trust za demokratiju

Balkanski trust za demokratiju (BTD) podržava i pomaže demokratiju, dobru upravu i evroatlantske integracije u južnoj i istočnoj Evropi još od 2003. godine. Za više informacija, posetite: <http://www.gmfus.org/grants-fellowships/grantmaking-programs/balkan-trust-for-democracy/>.

Britanska ambasada

Ambasada Velike Britanije na Kosovu radi na poljima vladavine prava, ljudskih prava, ekonomskog razvoja, bezbednosti, regionalne saradnje, kao i na obezbeđivanju međunarodnog priznanja Republike Kosovo. Za više informacija, posetite: <https://www.gov.uk/government/world/kosovo>.

Cfd Feministička mirovna organizacija

Cfd je feministička mirovna organizacija koja je uključena u međunarodnu saradnju, migracionu politiku i promovisanje mira. Cfd ima redovno partnerstvo sa istim partnerskim ženskim organizacijama na Kosovu, i planira da nastavi sa finansiranjem tih organizacija i u budućnosti. Cfd će jednog dana raditi sa nekim drugim partnerskim organizacijama, u zavisnosti od količine dodatnih međunarodnih fondova.

Danski komitet za izbeglice (DRC)

DRC radi u pravcu ostvarenja održivog i trajnog procesa povratka na Kosovo. Kao deo svog rada na pomoći povratku, DRC pomaže časove opismenjanja žena i omladine iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana. Za više informacija, posetite: <http://drc-kosovo.org/>.

Evropska komisija

Evropska komisija održava otvorene konkurse na kojima prijave mogu podnositi OCD, prvenstveno preko svog Evropskog instrumenta za demokratiju i ljudska prava (EIDHR), ali, takođe, povremeno i preko drugih instrumenata (npr. IPA za prekograničnu saradnju). EIDHR traži da „radi sa organizacijama civilnog društva, i preko njih“ u pravcu jačanja poštovanja ljudskih prava, snaženja uloge civilnog društva, kao i promovisanja ljudskih prava i demokratskih reformi.⁵⁸ Pozivi za podnošenje prijava objavljuju se više puta godišnje. Za više dodatnih informacija, molimo pogledajte: http://eeas.europa.eu/delegations/kosovo/grants_tenders/grants/index_en.htm.

Ambasada Finske

Ambasada Finske povremeno objavljuje pozive za predloge projekata OCD, uključujući tu i ženske organizacije. Kada ih ima, objave su dostupne na: www.finlandkosovo.org.

Ambasada Norveške

Ambasada Norveške i njeni „Mali fondovi“ pružaju finansiranje usredsređeno na omladinu, mogućnosti za zapošljavanje, jačanje

⁵⁸ Za više informacija, molimo posetite: http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/eidhr_en.htm.

demokratskih praksi, kao i promociju socijalne sveobuhvatnosti i uključenosti (inkluzije). Za više informacija, posetite: <http://www.norway-kosovo.no/Embassy/Development-Cooperaton/The-Embassy-Fund/About-the-Embassy-Fund/>.

Ambasada Kraljevine Norveške

Ambasada ima mali fond za organizacije koje imaju projekte koji ne traju duže od 12 meseci. Projekti treba da se odnose na zakonodavstvo, pravo, dobru upravu, ljudska prava (naročito prava žena i manjina) i slobodne, nezavisne medije. Za više informacija, posetite: <http://kosovo.nlembassy.org/services/development-co-operation/development-co-operation.html>.

Globalni fond za žene

Globalni fond za žene (GFW) nudi grantove, obično ne veće od maksimalno 14.000 USA \$. Većina grantova je jednogodišnja i može pokrivati i operativne troškove. Organizacije se mogu prijavljivati putem Interneta. GFW teži tome da pomaže organizacije koje su pomagali i ranije, ali mogu pružati pomoć i podršku i novim organizacijama, ukoliko su njihovi projekti obećavajući u smislu potencijalnog uticaja.

Kosovska fondacija za civilno društvo (KCSF)

KCSF ima misiju da jača građanske inicijative, pružajući podršku putem informacija, usluga i treninga za OCD. KCSF je vodio projekat Promocija demokratskog društva (Democratic Society Promotion - DSP), koji je finansirala Švajcarska kancelarija za saradnju (Swiss Cooperation Office Kosovo = SCO-K), gde se teži podršci razvoju demokratskog društva na Kosovu. Više informacija o grantovima dostupno je ovde: <http://www.kcsfoundation.org/dsp/?page=2,1>.

Kosovski fond za otvoreno društvo

Kosovska fondacija za otvoreno društvo je lokalna nevladina organizacija i deo je međunarodne mreže filantropskih fondacija koje finansira Džordž Soroš (George Soros). Fondacija radi sa vladama i civilnim društvom u cilju jačanja kapaciteta radi poboljšanja sprovođenja postojećih politika i razvoja novih strateških pravaca.

KFOS daje male grantove za OCD. Za više informacija, posetite: www.kfos.org.

MŽK Kosovski ženski fond

Trenutno ga finansiraju KtK i ADA, i MŽK Kosovski ženski fond daje grantove u iznosu do 3.000 €, sa trajanjem od šest meseci do jedne godine. Oni koji se prijavljuju moraju biti članovi MŽK i ispunjavati kriterijume koji su navedeni ovde: <http://www.womensnetwork.org/?FaqlD=33>.

Mama Cash

Mama Cash je prvi međunarodni ženski fond u svetu. Oni finansiraju i pružaju podršku inicijativama za ženska prava širom sveta, gde god se bore protiv korena nepravdi. Za više informacija, posetite: www.mamacash.org.

Mott Fondacija

Fondacija Čarlsa Stjuarta Mota (Charles Stewart Mott) može davati grantove nakon obavljenog procesa aplikacije. Za više informacija, posetite: www.mott.org.

Centar Olaf Palme

Centar radi u duhu Ulofa Palmea (Olaf Palme) za demokratiju, ljudska prava i mir. Centar Olaf Palme na Kosovu nema otvorene konkurse za OCD, ali organizacije mogu biti u mogućnosti da se obrate Centru za saradnju i zajedničke inicijative. Za više informacija, molimo posetite: <http://www.palmecenter.org/>.

Fond braće Rokfeler (Rockefeller)

Osnovan 1940, fond braće Rokfeler (Rockefeller Brothers Fund = RBF) pomaže socijalne promene koje doprinose pravednijem, održivom i miroljubivom svetu. Grantovi RBF-a pokrivaju tri teme: demokratske prakse, izgradnju mira i održivi razvoj. Za više informacija o mogućnostima, posetite: <http://www.rbf.org/>.

Švedska agencija za međunarodni razvoj (Swedish International Development Agency) & Kvinna till Kvinna

Švedska agencija za međunarodni razvoj (SIDA) pruža finansiranje ženskim organizacijama na Kosovu preko fondacije *Kvinna till Kvinna* (KtK) (<http://kvinnatillkvinna.se/en/>) već više godina. Ova podrška će se nastaviti i tokom 2014, uključujući tu i podršku za Kosovski ženski fond MŽK-a, sa planom da se obezbedi bar jedan krug grantova za ženske organizacije zajedno sa fondovima SIDA/KtK za 2014 (nakon odobrenja). KtK će se postepeno ugasiti na Kosovu 2015. godine. SIDA planira da nastavi sa pružanjem podrške ženskim organizacijama i posle 2015. Oni su trenutno u fazi stvaranja svoje strategije, kojom će biti utvrđeno na koji će način podrška biti pružana.

Švajcarska međunarodna saradnja

Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) ima kreditnu liniju za male aktivnosti preko koje pomaže inicijative OCDE iznosima od maksimalno 12.000 €, sa trajanjem do 12 meseci. Projekti moraju biti usmereni na pomoć ugroženim i ranjivim grupama. Više informacija možete naći na: http://www.swiss-cooperation.admin.ch/kosovo/en/Home/Small_Actions_Credit_Line.

UN Žene

UN Žene nudi prilike za finansiranje ženskih organizacija, u zavisnosti od fondova koji budu na raspolaganju.

Fond za urgentne akcije

Fond za urgentne akcije (Urgent Action Fund - UAF) radi na promovisanju i zaštiti ženskih ljudskih prava putem brzog reagovanja kroz davanje grantova, istraživanje, publikacije, zastupanje i zagovaranje, kao i stvaranje alijansi. Ženske organizacije na Kosovu mogu da podnose prijave kancelariji SAD, sa urgentnim i/ili vanrednim hitnim inicijativama. Za više informacija, posetite: www.urgentactionfund.org.

Ambasada SAD

Ambasada SAD na Kosovu ima Program malih grantova Komisije za demokratiju koji je otvoren za OCD, preko periodičnih poziva za podnošenje aplikacija. Informacije o ovim pozivima su dostupne ovde: <http://www.womensnetwork.org/?FaqlD=33>.

Aneks 3. Napomena o metodu

Istraživanje je obuhvatilo sledeće metode i metode analize u prilogu:

Istraživanje ženskih organizacija: MŽK i AH su intervjuisali 90 ženskih organizacija na Kosovu, od procenjenih 103, koliko ih je postojalo u vreme obavljanja istraživanja. Ovo je obuhvatalo direktne razgovore „licem-u-lice“. To nam je omogućilo da dopremo do grupa koje ne bi bile u stanju (ili nisu bile voljne) da popune upitnike preko Interneta. Ovo je takođe pomoglo da se obezbedi da upitnici budu popunjeni u potpunosti i precizno i istinito koliko god je to maksimalno moguće. Podaci iz istraživanja su ubačeni u SPSS i Excel, pročišćeni i analizirani od strane istraživačkog tima. Kvantitativni podaci su kodirani.

Intervjui sa donatorima: Istraživački tim intervjuisao je ili je komunicirao putem email-a sa 40 donatora na Kosovu. Tim je takođe intervjuisao i nekoliko ključnih vladinih tela za koje se zna da pružaju obimnu finansijsku pomoć ženskim organizacijama. Istraživački tim je kodirao i analizirao podatke dobijene iz ovih intervjuja.

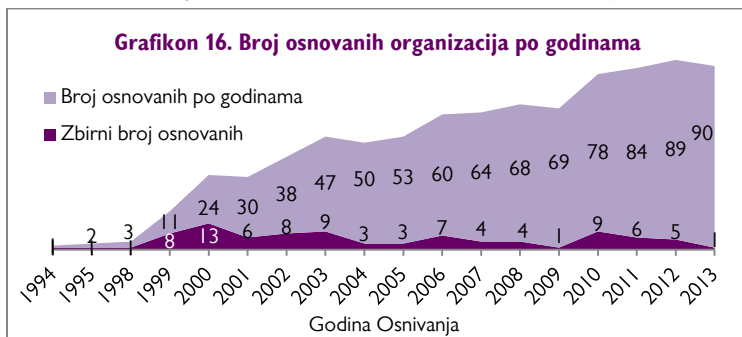
Istraživanja „za kancelarijskim stolom“: Tim je pregledao finansijske revizije i godišnje izveštaje organizacija tamo gde je to bilo moguće; Internet stranice donatora i izveštaje; različite resurse sa Interneta; i druge relevantne časopise, dnevnu štampu, akademske žurnale i knjige.

Ograničenja: Najveće ograničenje bio je kratak vremenski period koji je bio na raspolaganju za obavljanje ovog istraživanja. Odbijanje nekolicine donatora i organizacija da učestvuju, često iz razloga „poverljivosti“, zajedno sa teškoćama u lociranju ranijih donatora, dovelo je do „rupa“ u podacima, što je uticalo na predstavljenost finansiranja sektora u celosti. Od finansijskih podataka koji su dobijeni, neki od njih, koje su podneli donatori i OCD, nisu se slagali. Istraživački tim je pokušavao da neslaganja razreši dodatnim istraživanjima. Uprkos ovim ograničenjima i preprekama, istraživanje je donelo važne, nove nalaze.

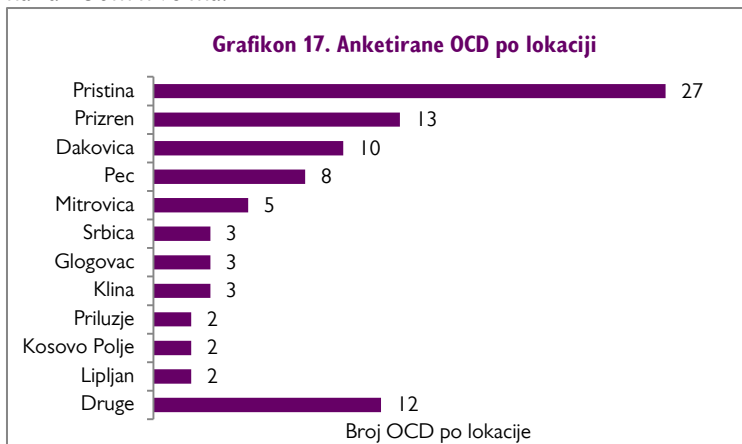
Validnost: Istraživački tim je želeo da unapredi validnost kroz triangulaciju metoda, izvora podataka, i samih istraživača, stvarajući najcelovitiju moguću sliku u odnosu na pitanja iz istraživanja. Provere učesnika davale su dalju proveru validnosti nalaza.

Aneks 4. O anketiranim organizacijama

Istraživački tim je anketirao 90 od 103 ženske organizacija za koje se zna da postoje na Kosovu u vreme ovog istraživanja. Među ispitanicima najstarija organizacija je osnovana 1994, a najmlađa 2013. godine (vidi grafikon 16). tamno purpurna oblast pokazuje broj novih organizacija osnovanih svake godine, sa najviše njih osnovanih u 2000. (13 OCD).

Uzorak je obuhvatao OCD sa različitih geografskih lokacija, koji predstavlja populaciju ženskih organizacija na Kosovu (vidi grafikon 17); 83% je bilo urbanih, a 17% ruralnih. U smislu geografskog fokusa, 36% njih je reklo da su svoj rad prevashodno usmerili na lokalni nivo, 62% na nacionalni nivo, a 2% internacionalni. Nekoliko njih je radilo na različitim nivoima.

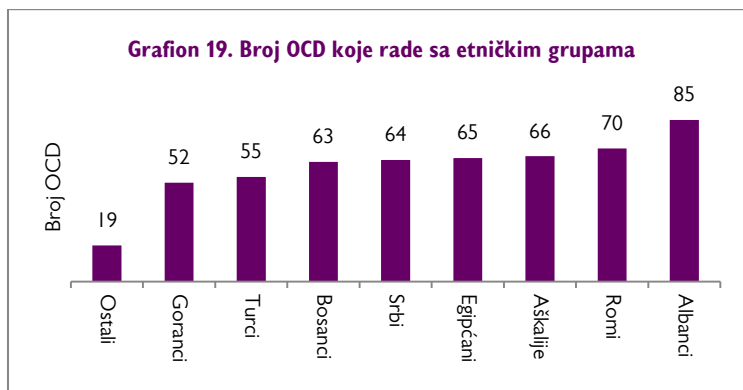

Vrsta i fokus organizacije

većina ispitanih se smatra organizacijama za snaženje žena (70%).⁵⁹ Kao što grafikon 18 ilustruje, manje organizacija se fokusira na promovisanje ženskih prava (27%) i/ili ravnopravnost polova (22%). Samo se 4 procenta njih izjašnjava kao feminističke. Više od jedne četvrtine bavi se lepezom pitanja koja se ne odnose nužno na ženska prava, rodnu ravnopravnost i/ili snaženje.

Većina organizacija radi sa svim etničkim grupama na Kosovu (vidi grafikon 19). Ukupno, ispitanici tvrde da imaju 15.028 članova, što je prosečno 169 članova po jednoj organizaciji.

⁵⁹ ispitanici su mogli da biraju sve kategorije koje su relevantne za njihovu organizaciju. Stoga zbir procenata ne iznosi 100, jer su neke organizacije identifikovale više oblasti.

Aneks 5. Lista anketiranih ženskih organizacija

1. Alma
2. Alter Habitus
3. Artpolis
4. Asociacioni i Grave të Mitrovicës (Asocijacija žena Mitrovice)
5. Centar za ekonomski razvoj žena u Štrpcu
6. Dera e Hapur (Otvorena vrata)
7. Diakoni e Kosova
8. Dora e Ngrohtë (Topla ruka)
9. Down Syndrome Kosova (Daunov sindrom Kosovo)
10. Duart e Dardanës (Ruke Dardane)
11. Emina Grupi i Grave Boshnjake (Grupa bošnjačkih žena Emina)
12. Familja dhe Shpresa (Porodica i nada)
13. Fatjona
14. Femra për Femra me Aftësi të Kufizuara (Žene za žene sa invaliditetom)
15. Femrat Aktive të Gjakovës (Aktiv žena Đakovice)
16. Femra Vizionare e Shekullit XXI (Žene vizionari XXI veka)
17. Foleja (Gneздо)
18. Fondacioni për Edukim dhe Zhvillim (Fondacija za edukaciju i razvoj)
19. Fortesa
20. Forumi Demokratik i Gruas (Demokratski ženski forum)
21. Gruaja Bashëkohore (Savremena žena)
22. Gruaja Hyjnore (Božanstvena žena)
23. HANDIKOS Femrat me Aftësi të Kufizuara (Žene sa specijalnim potrebama)
24. Hanemeli
25. Hendifer
26. Indira
27. Iniciativa 6
28. Iniciativa për Zhvillimin e Bujqësisë së Kosovës (Inicijativa za poljoprivredni razvoj Kosova)
29. Jeta/Život
30. Jeta Ime (Moj život)
31. Kelmendi
32. Klubi i Basketit me Karroca Marsi (Parakošarkaški klub Marsi)
33. Komiteti i Grave Të Verbëra (Komitet slepih žena Kosova)
34. Kori i Grave Lira (Ženski hor Lira)
35. Krusha e Vogël
36. Legjenda (Legenda)
37. Lepša Budućnost

38. Lidhja e Invalidëve, Viktimave Civile dhe Femrat e Dhunuara Drenas (Asocijacija civilnih invalida i žrtava kosovskog rata - Glogovac)
39. Lidhja e Invalidëve, Viktimave Civile dhe Femrat e Dhunuara Fushë Kosovë (Asocijacija civilnih invalida i žrtava kosovskog rata Kosovo Polje)
40. Lulebora
41. Lulishtja (Cvetna bašta)
42. Luna
43. Medika BL
44. Medika Gjakova
45. Medika Kosova
46. Mundësia (Prilika)
47. Nderi (Čast)
48. Ne Jemi Pjesë e Botës (Mi smo deo sveta)
49. OJQ Arta (NVO Arta)
50. OJQ Bliri (NVO Lipa)
51. OJQ Diana (NVO Diana)
52. OJQ Fana (NVO Fana)
53. OJQ Kalabria (NVO Kalabrija)
54. Okarina e Runikut (Okarina iz Runika)
55. One to One Kosova (Jedan za jedan Kosovo)
56. Organizata për Persona me Distrofi Muskulare (Organizacija osoba sa mišićnom distrofijom)
57. Parajsa Jonë (Naš raj)
58. Prehja (Odmor)
59. Qendra e Gruas Ato (Ženski centar ATO)
60. Qendra MVPT (Centar za zaštitu žrtava, prevenciju trafikinga)
61. Qendra Kosovare për Rehabilitimin e të Mbijetuarve të Torturës (Kosovski centar za rehabilitaciju žrtava torture)
62. Qendra Kosovare për Studime Gjinore (Kosovski centar za rodne studije)
63. Qendra për Ardhmëri të Sigurtë (Centar za bezbednu budućnost)
64. Qendra Për Këshillim dhe Përkrahje të Femrës (Centar za savetovanje i podršku ženama)
65. Qendra për Mirëqenien e Gruas dhe Fëmijës (Centar za dobrobit žena i dece)
66. Qendra për Promovimin e të Drejtave të Grave (Centar za promociju prava žena)
67. Qendra për Strehimin e Grave dhe Femrave (Centar za smeštaj žena i dece)
68. Qendra për Trajtime dhe Studime Gjinore (Centar za rodna istraživanja i trening)
69. Rikotta
70. Rona

71. Rrjeti i Organizatave të Grave RAE të Kosovës (Mreža ženskih organizacija Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu)
72. Rrjeti i Grupeve të Grave të Kosovës (Kosovska ženska mreža)
73. Ruka Ruci
74. Shoqata e Grave Drita e Krushës (Ženska asocijacija Svetlost Kruše)
75. Shoqata e Grave Gora (Ženska asocijacija Gora)
76. Shoqata e Juristeve Norma (Asocijacija pravniku Norma)
77. Shoqata Afariste e Gruas (Ženska poslovna asocijacija)
78. Shoqata e Grave Begatia (Ženska asocijacija Begatia)
79. Shoqata e të Shurdhërve Prizren (Asocijacija gluvih)
80. Shoqata Iniciativa e Grave (Asocijacija Ženska iniciativa)
81. Shoqata Ndërkombëtare e të Verbërve (Međunarodna asocijacija slepih)
82. Shoqata për Edukim dhe Përkujdesjen e Familjes (Asocijacija za porodičnu edukaciju i negu)
83. Shpresa dhe Shtëpitë e Fëmijve (Nada i domovi za decu)
84. Sigurna kuća
85. Top Radio
86. Venera
87. Violete
88. Vita-Jeta
89. Women for Women0020
90. Zana

Aneks 6. Lista konsultovanih donatora

1. Amica
2. Austrian Development Agency
3. British Embassy
4. Caritas Kosovo
5. Cfd The Feminist Peace Organisation
6. Danish Refugee Council
7. East-West Management Institute
8. Embassy of Austria
9. Embassy of Finland
10. Embassy of France
11. Embassy of Norway
12. Embassy of the Kingdom of the Netherlands
13. Embassy of Switzerland
14. European Union Office in Kosovo
15. Global Fund for Women
16. Helvetas Swiss Inter-cooperation
17. International Organization for Migration
18. Kosovo Civil Society Foundation
19. Kosovo Foundation for Open Society
20. Kvinna till Kvinna
21. Ministarstvo rada i socijalnog staranja
22. Olaf Palme
23. Organization for Security and Co-operation in Europe
24. Rockefeller Brothers Fund
25. Swiss Cooperation Office
26. Swedish International Development Agency
27. Soros Foundations (previously Open Society Institute)
28. U.S. Department of Justice Overseas Prosecutorial Development, Assistance and Training
29. UN Women
30. United Nations Children's Fund (UNICEF)
31. United Nations Development Program
32. United Nations Food and Agriculture Organization (FAO)
33. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR)
34. United Nations Kosovo Team Gender-Based Violence Programme

35. United Nations Population Fund (UNFPA)
36. United States Agency for International Development (USAID)
37. United States Embassy
38. Weltegebetstag (WGT)
39. World Bank
40. World Vision

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

305-055.2(496.51)

Gde je novac za ženska prava? : Studija slučaja sa Kosova / [By Nicole Farnsworth and Elmaze Gashi]. – Priština, 2013. : Rrjeti i Grupeve të Grave të Kosovës, 2013. – 108 f. : ilustr. me ngjyra; 21 cm.

1. Farnsworth, Nicole 2. Gashi, Elmaze

ISBN 978-9951-8848-3-9

ISBN 978-9951-8848-3-9

ekološki